

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KALKINMA AJANSLARININ BÖLGE
PLANLAMA SÜRECİNDEKİ YERİ,
İZMİR KALKINMA AJANSI
2010-2013 İZMİR BÖLGE PLANI ÖRNEĞİ

Mesut Burgaç BURAK

Haziran, 2011

İZMİR

**KALKINMA AJANSLARININ BÖLGE
PLANLAMA SÜRECİNDEKİ YERİ,
İZMİR KALKINMA AJANSI
2010-2013 İZMİR BÖLGE PLANI ÖRNEĞİ**

**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı**

Mesut Burgaç BURAK

**Haziran, 2011
İZMİR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

MESUT BURGAÇ BURAK, tarafından DOÇ. DR. SİBEL ECEMİŞ KILIÇ yönetiminde hazırlanan “KALKINMA AJANSLARININ BÖLGE PLANLAMA SÜRECİNDEKİ YERİ, İZMİR KALKINMA AJANSI 2010 – 2013 İZMİR BÖLGE PLANI ÖRNEĞİ” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Sibel ECEMİŞ KILIÇ

Yönetici

Prof. Dr. Çınar ATAY

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Demet EROL

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Mustafa SABUNCU

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKÜR

Çalışmamın her aşamasında özellikle bitirmem konusunda elinden gelen desteği gösteren tavsiyeleriyle yolumu açan değerli danışmanım. **Doç. Dr.Sibel ECEMİŞ KILIÇ**'a,

Uzun eğitim yaşamım süreci boyunca bana maddi, manevi bir kez bile yeter artık demeden her türlü desteği veren biricik; annem **İnci BURAK**, babam **Ali Rıza BURAK** ve bir tanecik kardeşim **Ulaş Arda BURAK**'a,

Tez çalışmamı hızlandıran, her zaman yanımda olduğunu bildiğim ve varlığıyla bana huzur veren canım aşkım **Berivan BALABAN**'a

Yüksek lisans ve çalışma hayatım boyunca yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen dostlarıma ve çalışma arkadaşlarıma,

Şu anda ismi aklıma gelmeyen ve bana destek olan herkese...

Sonsuz teşekkürler.

Mesut Burgaç BURAK

KALKINMA AJANSLARININ BÖLGE PLANLAMA SÜRECİNDEKİ YERİ, İZMİR KALKINMA AJANSI 2010-2013 İZMİR BÖLGE PLANI ÖRNEĞİ

ÖZ

Hızla küreselleşen dünyada yaşanan bölgeler arası dengesiz gelişmenin, bölgelerin birbirleriyle rekabet etmesi sağlanarak azaltılması amaçlanmıştır. Bölgeler arası rekabeti sağlamak için kullanılan araçlardan biride, ilk kez 1933 yılında, Amerika'nın Tennessee bölgesinde kurulan “Bölgesel Kalkınma Ajansları”dır. Kalkınma Ajansları, bölgelerin potansiyellerini belirleyerek, risk ve fırsat analizleri doğrultusunda ekonomik açıdan gelişmesini sağlamaktadır. Bölgesel gelişmenin bir diğer unsuru ise bölge planlamadır. Bölgeler arası rekabetin sağlanması için bölge planlama ile bölgesel gelişim paradigmalarının birbirinden ayırmamak gerekir.

Bölge planları, ulusal ölçekli planlar ile yerel ölçekteki planlar arasında bağlantıyı sağlayan ara ölçekli planlardır ve salt ekonomik kararlardan oluşmamalıdır. Bölge planları, alt ölçekli plan kararlarına yön verici olmasından dolayı mekansal ve sosyal verileri de içinde bulundurmalıdır. Ancak Türkiye’de bölge planlama kavramının sadece ekonomik boyutuna önem verilmektedir.

Amerika'nın 1929 buhranından çıkmasını sağlayan aktörlerden biri olan Bölgesel Kalkınma Ajansı 1950’li yıllardan sonra dünyada yaygınlaşmaya başlamıştır. Avrupa Birliği, üyesi ve adayı olan ülkeler arasındaki dengesizlikleri azaltmak için Kalkınma Ajansları'nın kurulmasını öngörmektedir. Türkiye’de bu kapsamda 2002 yılında A.B. Uyum Süreci Reformları doğrultusunda “İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılması” sonucu belirlenen 26 bölgede Kalkınma Ajansı kurulması öngörülmüştür. 3194 sayılı kanun kapsamında “bölge planı” yapma yetkisi Devlet Planlama Teşkilatına verilmiştir. DPT bölge planı yapma yetkisini, koordinatörlüğünde kurulan 26 Kalkınma Ajansına devretmiş ve bu ajanslarca yapılan planları onaylamıştır.

Türkiye’de bölge planlama kavramına ekonomik gelişme aracı olarak bakıldığından, Kalkınma Ajansları tarafından hazırlanan bölge planları da 3194 sayılı kanunun tanımladığı planlama hiyerarşisini bozmaktadır. Kalkınma Ajansları’nın planlama sürecine olumlu etki eden bir aktör olması için planlama disiplini ile ilişkili kanun ve yönetmeliklerin revize edilmesi veya Kalkınma Ajansları’na oluşturulacak başka bir kurum tarafından hazırlanan bölge planlarının kolaylaştırıcısı rolü yüklenmelidir.

Anahtar sözcükler: Bölge planlama, Bölgesel Kalkınma Ajansları, İzmir Kalkınma Ajansı

**THE ROLE OF REGIONAL DEVELOPMENT AGENCIES ON THE
REGIONAL PLANNING PROGRESS, THE CASE OF İZMİR
DEVELOPMENT AGENCY 2010-2013 REGIONAL DEVELOPMENT PLAN**

ABSTRACT

In a world rapidly globalizing, it is intended to reduce the imbalanced interregional development by enabling interregional competition. One of the tools to enable interregional competition is the “Regional Development Agency” which was first founded in 1933 in Tennessee region of USA. Development Agencies, enable the economic development of regions through risk and opportunity analysis by determining the potentials of those regions. Another component of regional development is regional planning. It is necessary to distinguish regional planning and regional development paradigms in order to enable interregional competition.

Regional plans are the mesoscale plans that provides the connection between national plans and local plans, and they shall not consist of economic decisions only. Regional plans shall include spatial and social data in order to direct subscale plans. However, in Turkey, only the economic aspects of regional planning are considered.

Regional Development Agency, which is one of the main players that enabled USA to overcome the 1929 crisis, started to spread world-wide at 1950s. European Union, foresees the establishment of Development Agencies in order to reduce the imbalance between EU members and EU candidates. In this context, it is planned to establish Development Agencies in 26 regions of Turkey which are determined according to the “Nomenclature of Territorial Units for Statistics” through EU Adaptation Period Reforms. The authorization of making “regional plans” is given to State Planning Organization (SPO) within the scope of law no. 3194. SPO transferred this right to the 26 Development Agencies under its coordinationship and approved the plans that are made by these agencies.

The regional plans, that are made by Development Agencies in Turkey, violate the defined planning hierarchy in law no. 3194 because the regional planning concept is only considered as an economic development tool. In order to make Development Agencies a positive contributor to the planning process, the laws and regulations about planning discipline are needed to be revised or Development Agencies should be considered as a facilitator of regional plans which are going to be made by a newly constituted association.

Keywords: Regional Planning, Regional Development Agency, İzmir Development Agency

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	vi
BÖLÜM BİR - GİRİŞ.....	1
1.1 Amaç	1
1.2 Kapsam.....	2
BÖLÜM İKİ - BÖLGE PLANLAMA.....	4
2.1 Dünyada Bölge Planlama	6
2.2 Türkiye’de Bölge Planlama.....	7
BÖLÜM ÜÇ - BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI.....	13
3.1 Dünyada Bölgesel Kalkınma Ajansları	13
3.2 Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları.....	18
3.2.1 İdari ve Yasal Yapısı	22
3.2.1.1 Kalkınma Kurulu	24
3.2.1.2 Yönetim Kurulu.....	24
3.2.1.3 Genel Sekreterlik	25
3.2.1.4 Yatırım Destek Ofisleri	28
3.2.2 Faaliyet Alanları ve Çalışmaları	28
3.2.2.1 Yürütmeyi Durdurmadan Önce	29
3.2.2.2 Yürütmeyi Durdurmadan Sonra	30
3.2.3 Bölgesel Gelişim Sürecindeki Uygulamaları.....	31

BÖLÜM DÖRT - İZKA 2010–2013 İZMİR BÖLGE PLANI	33
4.1 İzmir Bölge Planının Hazırlanış Süreci.....	33
4.1.1 Mevcut Durum Analizi	33
4.1.2 İzmir Bölge Planı Toplantıları	35
4.1.3 2010 – 2013 İzmir Bölge Planının Yerel Paydaşlara İlanı	36
4.2 2010 – 2013 İzmir Bölge Planının İçeriği.....	36
4.3 2010 – 2013 İzmir Bölge Planının Değerlendirilmesi	39
BÖLÜM BEŞ - SONUÇ VE ÖNERİLER.....	43
KAYNAKÇA	53

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

1.1 Amaç

Dünyadaki doğal ve kültürel kaynakların dengesiz dağılımı, teknolojik gelişmeler ve küreselleşen dünyadan kaynaklı, bölgeler arasında dengesiz bir gelişme gözlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde yaşanan küçük ekonomik krizler, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yıkıcı ekonomik krizlere yol açmaktadır. AB ülkelerinin ve ABD'nin pazar alanı olan bu ülkelerde yaşanan uzun krizler gelişmiş ülkelerin küçük krizlerini, uzun dar boğazlara dönüştürmektedir. Bu sebeple gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere çeşitli fonlar aracılığı ile yardım etmektedir.

Bölgeler arası dengesiz gelişmeyi azaltmak için ortaya atılan bölgeler arası rekabet yaklaşımı ile küreselleşen dünyada bölge kavramı önemli bir yer almaktadır. Bölgeler arası rekabeti sağlamak için ise merkezi yönetimler yetkilerinin bir kısmını bölgelerde oluşturulan genel olarak Kalkınma Ajansı olarak bilinen özerk kurumlara devretmişlerdir. Kalkınma Ajansları, 1933 yılında ABD'nin Tennessee bölgesinde faaliyet gösteren ilk deneyimden sonra dünyada yaygın olarak bölgesel gelişim aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bir başka bölgesel gelişim aracı ise bölge planlamadır. Bölge planları, planlama hiyerarşisi içinde ulusal ölçekli plan kararları ile yerel ölçekli uygulama plan kararları arasındaki dengeyi kurmaktadır. Üst ölçekli plan kararlarının alt ölçekte değerlendirilmesi için ara ölçekte kararlar oluşturulması gereklidir. Merkezi otoritenin, yerel potansiyelleri ve riskleri bilmeden plan kararı üretmesi ve yerel yönetimlerin ulusal plan kararları ve politikalarından bağımsız eylemlerde bulunması; yerel ve ülkesel gelişim dinamiklerini olumsuz etkilemektedir. Bölge planları, ülkesel ve yerel gelişim dinamiklerini verimli bir şekilde değerlendirilmesi için önemlidir.

AB uyum reformları kapsamında 2001 yılında ülkemizde gündeme gelen Kalkınma Ajanslarının, katılımcı planlama, yerinden yönetim, bölgesel rekabet ve planlama hiyerarşisi gibi kavramlar bölgesel kalkınma ve gelişme süreçlerinde sıklıkla kullanılmasıyla birlikte, planlama disiplini açısından incelenmesi gerekli bir konu olmuştur.

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un Kalkınma Ajanslarının Görev ve Yetkilerinin tanımladığı 5. Maddesinde Kalkınma Ajanslarının bölge planları ve/veya programları doğrultusunda faaliyet göstereceği belirtilmiştir. DPT koordinasyonunda, hazırlanan bölge planlama çalışmalarından dolayı Kalkınma Ajansları bölge planlama sürecinin bir aktörü konumuna gelmiştir.

Türkiye'de faaliyet gösteren 26 Kalkınma Ajansı tarafından "Bölgesel Gelişim Planı" olarak hazırlanmaya başlanan fakat DPT tarafından adı "Bölge Planı" olarak değiştirilen belgelerin planlama disiplini açısından irdelenerek söz konusu belgelerin ve bu belgeleri hazırlayan Kalkınma Ajansları'nın planlama disiplinine ve hiyerarşisine etkilerinin tespiti doğrultusunda planlama sürecindeki rolünün tartışılması amaçlanmıştır.

1.2 Kapsam

Kalkınma Ajansları'nın faaliyet göstereceği NUTS 2 olarak adlandırılan istatistiki sınıflandırma: AB uyum süreci reformları kapsamında, 2002 yılında DPT ve TÜİK işbirliği ile Türkiye; 81 Düzey (NUTS) 3 (iller), 26 Düzey (NUTS) 2 (plan bölgeleri), 12 Düzey (NUTS) 1 (bölgeler) olarak AB standartlarına göre belirlenmiştir. Kalkınma Ajansları Bakanlar Kurulu kararı ile NUTS 2 düzeyinde, 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun çerçevesinde faaliyet göstermektedir.

Ülkemizde planlama hiyerarşisi 3194 Sayılı İmar Kanunu'nda tanımlanmıştır. 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 Sayılı İmar Kanununun planların hazırlanmasında ve yürürlüğe konulması ile ilgili esasların belirlendiği 8. Maddesi a) bendinde "Bölge

planları; sosyo - ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak bölge planlarını, gerekli gördüğü hallerde Devlet Planlama Teşkilatı yapar veya yaptırır.”denilmektedir. DPT, 3194 Sayılı Kanun’un verdiği yetkiyi, Kalkınma Ajansları aracılığı ile gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.

5449 Sayılı Kanun’un 5. Maddesinde Kalkınma Ajanslarının “Görev ve Yetkileri” tanımlanmıştır. Bu çerçevede, Kalkınma Ajansları faaliyetlerini bölge planları doğrultusunda yürütmek zorundadır. Kalkınma Ajansları; DPT’den aldıkları yetki ile hazırlayacakları bölge planları DPT tarafından onaylandıktan sonra hazırladıkları planlar doğrultusunda faaliyetlerini yürüteceklerdir.

Planlama disiplininin, içinde birçok mesleği ve konuyu barındırdığı için, çok aktörlü bir yapısı vardır. Bu duruma ek olarak Türkiye’deki yasal yapıdan kaynaklı olarak planlama hiyerarşisi içinde de yetki karmaşası bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve Özelleştirme Daire Başkanlığı plan yapma ve onama yetkisine sahip kurumlardır. 3194 Sayılı Kanun uyarınca plan yapma ve onama yetkisine sahip bütün kurumlar, DPT tarafından hazırlanan Ulusal Kalkınma Planı ve Bölge Planları çerçevesinde, planlar hazırlamaktadır.

Çevre düzeni planları, nazım imar planları ve uygulama imar planlarının çerçevesi olmasından dolayı bölge planları şehir planlama açısından önemli belgelerdir. Bu bağlamda, planlama disiplini için bölge planlama süreci ve aktörlerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan DPT koordinasyonunda faaliyet gösteren, bölge planlama sürecinin yeni aktörü, Kalkınma Ajansları’nın rolünün incelenmesi planlama disiplini için önemlidir.

Türkiye’de pilot uygulama olarak seçilen ve bölge planı çalışmalarını ilk bitiren Kalkınma Ajansı olmasından İzmir Kalkınma Ajansı ve hazırladığı 2010 – 2013 İzmir Bölge Planı çerçevesinde bölge planlama sürecinin yeni aktörünün rolü değerlendirilecektir.

BÖLÜM İKİ

BÖLGE PLANLAMA

Bölge kavramı birçok kaynakta “Sınırları, yönetsel ya da ekonomik birliğe, toprak, iklim, topografya ve bitki özelliklerinin benzerliğine ya da üzerinde yaşayan insanların aynı soydan gelmiş olmalarına göre belirlenen toprak parçası, mıntıka” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma ek olarak gelişmiş ülkelerde uygulanan “İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS – NUTS)” sonucu GSMH ve GSYİH v.b. istatistiki veriler doğrultusunda belirlenen sınırlar olarak da tanımlanmaktadır.

Yerleşimlerin kalkınma fırsatlarından eşit ölçüde yararlanamamasından yani alt ve üst yapı yatırımlarının çeşitli nedenlerden dolayı eşit dağılmamasından dolayı bölgeler arası eşitsizlikler ortaya çıkmıştır. Söz konusu eşitsizlikleri gidermek için ulusal ölçekte alınan kararların mekana yansımaları için ulusal ölçekli (makro) planlarla (Ulusal Kalkınma Planları) yerel ölçekli (mikro) planlar (İmar Planları) arasında entegrasyon sağlayacak ara ölçekli (mezo) planlara (Bölge ve Çevre Düzeni Planları) gereksinim doğmuştur.

Bölge planları ulusal düzeyde belirlenen kalkınma paradigmaları doğrultusunda alt ölçekli planların çerçevesini oluşturmaktadır. İller Bankası tarafından yayınlanan İmar Planlarının Düzenlenmesi ile İlgili Teknik Şartname de bölge planları “Seçilen ve sınırları belirlenen, ülke fiziksel ve kalkınma planları ilkeleri doğrultusunda hazırlanan, bölgesel kademelenme, bölgesel alan kullanımı ve alt yapıya ilişkin kararları ve yatırımları zaman ve mekan boyutu ile belirleyerek, ilgili kuruluşların sektörel uygulama plan ve programlarına yansımaları, yatırımların koordinasyon ve yönlendirilmesini sağlayan; çevre düzeni ve nazım imar planlarını yönlendiren planlardır.” olarak tanımlanmıştır.

“Ekonomik ve toplumsal nitelikli tavsiye kararlarından oluşa gelen ulusal kalkınma planlarına mekansal bir içerik kazandırma iddiası taşıyan bölgesel planlama çalışmaları, aynı zamanda yerelin gereksinimlerine ulusal çerçevede çözüm arayan çift yönlü bir kurguya sahiptir” (O. DOĞMUŞ, 2003, sf. 19).

“Bazılarına göre bölge planlama, ekonomik bir eğilime sahiptir ve esasen belirli bölgesel ve ulusal hedefleri sağlamak üzere kaynakların, bölgeler arasında merkezi örgütlenme tarafından paylaşılmasıyla ilgilidir. Diğerlerine göre bölge planlama, kalkınmanın bölge ve alt bölgeler içinde fiziksel, ekonomik ve sosyal olarak planlamasını içermektedir ve arazi kullanış içerdiğinden daha fazlasını ifade etmektedir.” (Glasson, 1974, s.ix).

“Hemen hemen bütün ülkelerde bölge planlama çalışmalarını gündeme getiren iki temel gelişmenin varlığından söz edilebilir. Birinci gelişme, kentlerin sanayileşme süreci sonucunda hızla büyümeleri ve çevrelerini önemli ölçüde etki altına almaları ile büyük şehirlerin problemlerinin klasik şehir planlama yaklaşımlarıyla çözülemez hale gelmesidir. Bu kentler çevrelerindeki kırsal alanlarla ve diğer yerleşmelerle, hem kendisine hammadde ve işgücü sağlamak amacı ile hem de ürettikleri mal ve hizmetlerin pazarlanması amacı ile daha yoğun ilişkiler içine girmiştir. Bu ise büyük kentlerin planlanmasında onlarla yoğun ilişkiler içine olan bölgelerinin de ele alınmasını gerekli kılmıştır.” (Ecemiş 2004, sf. 54)

“İkinci neden ise; kapitalist sistemde kalkınmanın doğal sonucu olarak görülen dengesiz kalkınmanın ortaya çıkardığı toplumsal sorunları çözüme endişesidir. Sanayileşme süreci içinde hemen hemen tüm ülkelerde bazı bölgeler hızla kalkınırken, bazı bölgeler geri kalmıştır. Ulusal bütünlüğün korunması kaygısı ve sosyal refah devleti anlayışı geri kalmış bu bölgelerin kalkındırılması çabalarını gündeme getirmiştir” (Ecemiş, 2004, sf. 54)

Dünyada ve ülkemizde bölge planlama çalışmaları yapılmıştır. Bölge planlama yaklaşımlarında süreç içinde meydana gelen değişimler ve ülkelerin siyasi ve yasal yapıları sonucu farklılıklar ortaya çıkmıştır. Plan ve politika kavramları bu

farklılıkların başında gelir. İki kavramda kalkınma sürecinin hedeflerini tanımlamaktadır fakat plan katı, politika esnek çerçevelere sahiptir.

A.B. ve gelişmiş ülkeler kendi hedeflerini belirlediğinden katı çerçeveli planlar yerine geri dönüşlerin kolay olacağı politika kavramını tercih etmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkeler tarafından belirlenen hedeflere ulaşmak gibi bir amaçları olduğundan, belirlenen hedeflere ulaşmak için katı kurallar izledikleri için plan kavramını tercih etmektedir.

2.1 Dünyada Bölge Planlama

Türkiye'deki dar kapsamlı bölge planlama anlayışından farklı olarak, AB ve ABD gibi bölgesel oluşumlarda; bölge planlama ekonomik, sosyolojik ve mekansal boyutlu olarak değerlendirmektedir. Bölgesel ölçekte alınan kararların yerel ölçekte karşılığı tasarlanmaktadır. Örnek olarak Tennessee Valley Authority (TVA) tarafından bölgesel anlamda yapılan çalışmaların mekansal anlamda da uygulanabilirliği ABD'nin 1929 krizinden çıkmasını sağlamıştır.

1917 Devriminden sonra Sovyetler Birliğinde değişen siyasi rejimin getirilerinden olan merkeziyetçi planlama anlayışının ürünü olan bölge planlama yaklaşımı Sovyetler dışında 1929 krizinden sonra A.B.D. de TVA (Tennessee Vadisi Yönetimi) uygulanmıştır, fakat bölge planlama kavramının dünyaya yayılması 2. Dünya Savaşından sonraya tekabül etmektedir.

1. Dünya Savaşı ve 2. Dünya Savaşı arasında Sovyetler Birliği'nin katı merkeziyetçi ve siyasi yapısından dolayı kapitalist ülkeler tarafından Sovyetlerdeki uygulamalara tehlikeli olarak bakılmış ancak 1950'li yıllardan sonra bölgesel kalkınma paradigmasında yükselişle birlikte Avrupa ülkelerinde de bölge planlama uygulamalarına ağırlık verilmiştir.

Birçok ülkede; 1970 krizinden sonra bölgesel kalkınma paradigmaları yerine rekabetçi kalkınma paradigmalarının hakim olması ile bölge planlama çalışmalarında duraksama yaşanmıştır. 1990'lı yıllarda yaygınlaşan küreselleşme / yerelleşme paradoksu çerçevesinde ve 1970'li yılların rekabetçi kentleri doğrultusunda bölgeler arası dengesiz gelişmelerden dolayı bölgesel kalkınma ve bölge planlama kavramları yeniden gündeme gelmiştir.

Fransa'daki idari ve siyasi yapılanma bölgesel yönetimlerin gelişmesi açısından büyük önem kazanmaktadır. Fransa'da, Napolyon döneminden 1970'li yıllara kadar merkeziyetçi bir yapı mevcuttu. Tarihten gelen merkeziyetçi yönetim anlayışının yereli kontrol etme direncinin bir ürünü olarak 1970'li yıllardan sonra bölgesel idareler gelişmiştir. (Uğurlu, 2008)

Merkezi yönetimin yerel yönetimleri kontrolünü kolaylaştırıcı bir yaklaşım olarak bölgesel yönetimler veya birimler oluşturulmuş ve bu birimler belirli bir sistematik içinde birbirleri ile ilişkilendirilmiştir. Fransa'da oluşan bölgesel idarelere 1980'li yıllardan sonra yerel yönetimler lehine çıkarılan yasalarla birlikte planlama yetkisi de verilmiştir. (Deyon, 2001)

Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında Fransa'daki yönetim sistemine benzer bir örgütlenme bulunmaktadır. AB sınırları içinde gelişmiş ülkelerin oluşturduğu birinci tip bölge ile gelişmesi desteklenecek ülkelerin oluşturduğu ikinci tip bölge bulunmaktadır. Aralarında oluşturulan bağlar sayesinde 2. tip bölgeler desteklenirken, 1. tip bölgeler kendilerine pazar alanı yaratarak kendi gelişmesini ve 2. tip bölgeleri desteklemek için finansman sağlanmaktadır.

2.2 Türkiye'de Bölge Planlama

Türkiye'de bölge kavramının kullanım alanı geniştir ve coğrafi bölgeler, afet bölgeleri, sanayi bölgeleri, serbest bölgeler ve merkezi yönetime bağlı bölge müdürlükleri gibi birbirinden farklı tanımları kapsamaktadır. İngilizcede region, zone, area v.b. farklı tanımlar için kullanılan kavramların Türkçe karşılığı bölgedir.

2002 yılında TUIK ve DPT işbirliğinde hazırlanan “İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması” çalışmasına kadar Türkiye’de kesin bir bölge kavramı bulunmamaktadır. Ayrıca, merkezi yönetimin yereli kontrol mekanizması olarak kullandığı bölge müdürlüklerini oluşturan sınırlarda birbiri ile uyuşmamaktadır. Örnek olarak; DSİ 2. Bölge Müdürlüğü İzmir, Manisa ve Uşak illerini kapsarken TCDD 3. Bölge Müdürlüğü İzmir, Balıkesir ve Denizli illerini kapsamaktadır. Bu durum Türkiye’de bölge planlama çalışmalarını olumsuz etkilemektedir.

3194 Sayılı İmar Kanunu’nun 6. Maddesi planlama kademelerini “Planlar, kapsadıkları alan ve amaçları açısından; "Bölge Planları" ve "İmar Planları", imar planları ise, "Nazım İmar Planları" ve "Uygulama İmar Planları" olarak hazırlanır. Uygulama imar planları, gerektiğinde etaplar halinde de yapılabilir.” şeklinde tanımlanmıştır. İller Bankası tarafından hazırlanan İmar Planlarının Düzenlenmesi ile İlgili Teknik Şartname tanımlanan bölge planı kavramı da dikkate alındığında Türkiye’de planlama hiyerarşisini, ülke fiziksel ve kalkınma planları 1. kademe, bölge planları 2. kademe, çevre düzeni planları 3. kademe, nazım imar planları 4. kademe ve uygulama imar planları 5. kademe planlar olarak tanımlanabilir.

Ülke fiziksel planı İller Bankası tarafından hazırlanan İmar Planlarının Düzenlenmesi ile İlgili Teknik Şartnamede “Ulusal sınırlar ile tanımlanan ülke bütününde; sosyal ve ekonomik plan kararlarının mekana yansımaları, mekandaki oluşumların kalkınma planlarına aktarılmasını, ülke ölçeğindeki yatırımların dengeli dağılımını, kentleşme ve nüfus dağılımını sağlayan; bölge, çevre düzeni, nazım imar planı ve uygulama imar planı gibi daha alt kademe planlamaları yönlendiren üst düzeyde planlardır.” şeklinde tanımlanmış fakat 3194 sayılı yasa ülke fiziksel planından bahsetmemektedir. Türkiye’de planlama disiplini ile ilgili mevzuattaki çelişkiler ve eksiklikler planlama çalışmalarındaki başarısızlığın temel nedenlerindedir.

Türkiye’de bölge planlama çalışmaları 1930 yıllarında sanayi planlarının yapımı ile başlamış (Ekiz, C. Somel, A. 2005) olmasına rağmen dünyadaki gelişmeler doğrultusunda bölge planlama anlayışı ilk olarak 1957 yılında Fethiye depreminden

sonra OECD'nin Akdeniz Ülkelerinde başlattığı pilot uygulamalar kapsamında yapılan Köyceğiz – Dalaman Projesi ile benimsenmiş olduğu söylenebilir. (İ. Tekeli, 2008) Köyceğiz – Dalaman Projesinin yürütülmesi için 1957 yılında Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde Bölge Planlama Müdürlüğü kurulmuştur. 1958 yılında Bayındırlık Bakanlığı'nın, 7116 sayılı kanunla İmar ve İskan Bakanlığı olmasıyla birlikte bölge planlama anlayışı yasallaşmıştır. (Tekeli, 2008)

Bu dönemde Köyceğiz – Dalaman Projesi haricinde Marmara Bölge Planı, Zonguldak Bölge Planı ve Antalya Bölge Planı çalışmaları yapılmıştır. Marmara Bölge Planı'nın amacı hızla gelişen İstanbul İlinin gelişimini kontrol altına almak ve İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli ve Çanakkale illerini kapsamaktadır. Planlama çalışması 1963 yılında tamamlanmış ve bölge planlama konusunda yetkili kurum olan DPT'ye sunulmuş fakat onaylanmamıştır. Zonguldak Bölge Planı ise demir, çelik ve kömür madenlerinin en yoğun olduğu bölge olmasından dolayı bölgedeki kaynakların kullanımının düzenlenmesi amacıyla hazırlanmış 1960'lı yılların ikinci yarısında tamamlanmış ve Marmara Bölge Planı ile benzer şekilde sonuçlanmıştır. Antalya Bölge Planı, 1959 yılında İmar ve İskan Bakanlığı tarafından başlatılmış fakat 1963 yılında DPT tarafından 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında tamamlanmıştır. Ancak, Antalya Bölgesi Projesi olarak yayınlanan proje uygulanamamıştır.

Bu dönemde Türkiye açısından en önemli deneyim Köyceğiz – Dalaman Projesidir. Köyceğiz – Dalaman Projesi, Türkiye için planlama disiplinine eleman yetiştirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. İmar ve İskan Bakanlığı'nın Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü'nde Bölge Planlama Dairesi'nin kurulması ve bu birimde çalışan elamanların yurtdışında planlama eğitimine gönderilmesi yolu ile 1961 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesinde şehir ve bölge planlama bölümü açılana kadar Türkiye'nin planlama disiplininde ihtiyaç duyduğu eleman eksikliği giderilmeye çalışılmıştır.

27 Mayıs 1960 müdahalesinden sonra Türkiye’de planlama anlayışında da değişimler olmuştur, ekonomik temelli planlama anlayışının yerini sosyo – ekonomik planlama anlayışı almıştır. 30 Eylül 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulması ile “Planlı Dönem” olarak adlandırılan 5 Yıllık Kalkınma Planları’nın yapıldığı dönem başlamıştır. DPT’nin kurulmasıyla birlikte Türkiye’de bölgesel ölçekli plan yapma yetkisine sahip iki kurum ortaya çıkmıştır. Planlı dönem olarak adlandırılan DPT’nin kurulmasından önce Türkiye’de Bayındırlık Bakanlığı tarafından dört bölgede bölge planı çalışması yapılmış fakat hiçbiri uygulama imkanı bulamamıştır.

Bölge planlarını yapmakla yetkili bu iki kurum arasında iş bölümünden çok bir çekişme başlamıştır. Benzer bir çekişme DPT içindeki Sosyal Planlama Dairesi ve İktisadi Planlama Dairesi arasında da yaşanmaktadır.(İ. Tekeli, 2008) Bölge planlarının sosyal ve ekonomik boyutlu yapılması gerekliliği yerine getirilememiştir. Bölge planlaması konusunda yetişmiş kadronun İmar ve İskan Bakanlığına bağlı Bölge Planlama Dairesinde bulunması, DPT’nin kurumsallaşmasını zorlaştırmıştır.

Kurumlar ve birimler arasında iş bölümünün olmaması o dönemlerde Türkiye’de yapılan Antalya Bölge Planı, Marmara Bölge Planı ve Zonguldak Bölge Planlarının başarı şansını azaltmıştır. 1960’lı yılların ikinci yarısından sonra bölge kavramını ayrımcılık olarak algılanmaya başlaması bölge yerine farklı kullanımlar getirilmeye çalışması Türkiye’deki bölge planlama çalışmalarının başarısızlığının temel nedenlerindedir.

1960’lı yılların sonunda DPT bölge planlama konusunda yetkili tek kurum olarak faaliyetlerine devam etmiştir. DPT’nin kuruluşundan itibaren 5 Yıllık Kalkınma Planları ile birlikte DAP, DOKAP, GAP, ZBKP ve YHGP bölge planlarını yapmıştır. Bu planların uygulama çalışmaları devam etmektedir. 2006 yılında DPT koordinasyonunda kurulan Kalkınma Ajansları; DPT’nin bölge müdürlüğü gibi bir görev üstlenmiştir.

DPT tarafından Beş Yıllık Kalkınma Planı çalışmaları yapılırken, İmar ve Bakanlığı tarafından Ankara, İzmir ve İstanbul'da Nazım Plan Büroları açılmış ve merkezi otoritece Türkiye'nin en büyük üç kenti için verilecek kararların yerinde verilmesi hedeflenmiştir. 1960'lı yılların sonunda kurulan Nazım Plan Büroları 1980 yılına kadar çalışmalarına devam ederek Türkiye planlama disiplini açısından önemli deneyimler kazandırmıştır.(Ecemiş, 2009)

Türkiye'de yürütölen bölge planlama çalışmalarının ekonomik ve sosyal boyutu ön plana çıkarılırken, bu iki boyutun mekana yansması ihmal edilmiştir. Beş Yıllık Kalkınma Planları ve diğer bölge planlama çalışmaları, belirlenen bölgenin sosyal ve/veya ekonomik sorunlarını çözmeye odaklı soyut kararlar almışlardır. Bu soyut kararların mekan organizasyonu kararları daha sonraki dönemlerde alındığından sorunlara çözüm olmamış aksine yeni sorunlar yaratmıştır.

1970'li yıllarda Güneydođu Anadolu Bölgesi'nde sulama ve hidroelektrik projesi olarak başlayan GAP aradan yaklaşık kırk sene geçmesine rağmen bitirilememiştir. Projenin amacı Güneydođu Anadolu Bölgesi'nde tarımsal faaliyeti geliştirmek için sulama projeleri uygulamak olarak başlamıştır fakat GAP bitmeden Türkiye'deki tarım sektörü ağır darbeler almış ve sulama projelerinin uygulandığı çoğu yerde yanlış sulama tekniklerinden dolayı toprak verimliliğini yitirmiştir.

GAP'ın ekonomik sorunlara çözüm üretememesinin yanında yapılan baraj göllerinin su tutma havzasında kalan köylerde yaşayan vatandaşların tahliyesi bir göç sorununu başlatmıştır. GAP kapsamında yapılan bölge planında bu riskler tahmin edilip, göç alabilecek bölgelerde ve göç veren bölgelerde mekansal düzenlemeler yapılmadığı için göç alan ve göç veren bölgelerde yeni sosyal sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

6 Kasım 1989 tarih ve 20334 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 388 Sayılı KHK ile kurulan GAP Bölge Kalkınma İdaresi, Türkiye'de Kalkınma Ajansı olarak nitelendirilebilecek ilk deneyimdir. DPT koordinasyonunda kurulan GAP Bölge Kalkınma İdaresi her ne kadar organlarını halkın seçtiği bir yerel

yönetim olmayıp, özekselle yönetimce kurulmuş bir örgüt de olsa “bölge planlaması” yapmak üzere merkezde değil doğrudan yerinde kurulan tek idare olması nedeniyle Türkiye için önemli bir deneyim oluşturmuştur. 15 yıllığına kurulan bu örgütün süresi iki yıllığına uzatılmış, daha sonra bu sürenin de dolması ile örgüt ortadan kalkmıştır.(Ecemiş, 2009)

DPT, bölgesel kalkınma ve bölge planlama görevini 2008 yılından sonra TÜİK tarafından hazırlanan düzey 2 İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırmasına göre kurulan Kalkınma Ajansları ile paylaşmıştır. Kalkınma Ajanslarının kurulması ile birlikte ülkemizde bölge planlama çalışmalarının hızlanmasına ve olumlu sonuçlar alınmasına etki edeceği düşünülmektedir.

BÖLÜM ÜÇ

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Bölgesel Kalkınma Ajansları, ilk bölge planlama deneyimi olan Tennessee Vadisi Yönetimi (Tennessee Valley Authority) ile ortaya çıkmıştır. Tennessee Vadisi Yönetimi 1929 krizinden sonra krizin etkilerini azaltabilmek için A.B.D.'nin krizden en çok etkilenen bölgesi olan Tennessee Vadisi'nde faaliyete geçirilmiş ve başarısından dolayı dünyada benimsenmiş bir yöntemdir.

Bölgesel Kalkınma Ajansları; ekonomik, coğrafik v.b. ortak özellikleri bulunan yerleşmelerin oluşturduğu bölgelerin gelişmeleri için yerel kaynakların verimli kullanılması, bölgede teşekkül eden şirketlerin bölge dışı finansman ve kaynaklara erişiminin sağlanması ve dış yatırımların bölge içinde dengeli bir şekilde dağılımının sağlanması amacı ile kurulmuştur.

Dünyada kurulan kalkınma ajansları gerek yapısal(özel şirket, kamu kurumu, yarı özel v.b.) gerekse de ülkelerin farklılaşan idari yapılarından(kontluk, eyalet, özerk bölgeler v.b.) kaynaklı olarak çeşitlenmiştir. Ayrıca “Bölgesel Kalkınma Ajansları, Bölgesel Destekleme Ajansları, Bölgesel Ekonomi Ajansları, Bölgesel Pazarlama Ajansı ...” gibi farklı isimlerle kurulmalarına rağmen genel olarak hedefleri bölgesel farklılıkları azaltmak, yabancı yatırımları çekmek, yatırımcıyı desteklemek v.b. olarak sıralanabilir.

Türkiye de AB uyum kriterleri doğrultusunda 2001 yılından sonra kamu reformu tasarısı ile gündeme gelen (Bölgesel) Kalkınma Ajansları, bölge planlama ve bölgesel kalkınma açısından yeni bir dönem başlatması beklenmektedir.

3.1 Dünyada Bölgesel Kalkınma Ajansları

1950'li yıllardan sonra Avrupa Birliği tarafından da benimsenen Bölgesel Kalkınma Ajansları, A.B. tarafından A.B. aday ülkelere uyum süreci reformları kapsamında tavsiye edilmektedir. A.B. üyesi 27 ülkenin 23'ünde ise Bölgesel

Kalkınma Ajansları bulunmaktadır, ayrıca AB Kalkınma Ajansları Birliği olarak kurulan EURADA (The European Association of Development Agencies)'ya Macaristan haricindeki 22 ülke tam üye statüsünde bulunmaktadır. Türkiye, ABD, v.b. kalkınma ajansı bulunan ülkeler ise ilişkili üye statüsünde bulunmaktadır.(İzmir Kalkınma Ajansı [İZKA], 2008)

A.B.D., İngiltere, İtalya v.b. gibi ilk kurulan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının başarıları, dünyada Bölgesel Kalkınma Ajanslarının yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulduğu ülkelerin ekonomik, siyasi v.b. yapılarındaki farklılıklardan kaynaklı olarak Bölgesel Kalkınma Ajanslarının yapılarında ve işlevlerinde de farklılıklar ortaya çıkarmıştır.

Bölgesel Kalkınma Ajans'ları bürokratik yapılarına, özerkliklerine, kuruluş amaçlarına ve eylemlerine göre sınıflandırılabilir. Bölgesel Kalkınma Ajans'ları arasındaki temel ayrım, geniş politik hükümetin çekirdek idari yapısının içinde veya dışında yer alması ile belirlenebilir. Avrupa'daki birçok Bölgesel Kalkınma Ajansı bağımsız birer kuruluş niteliğindedir ve politik destekleyicilerine belirli bir mesafede çalışırlar. Bu kuruluşların varlığı ekonomik ve politik desteğe bağlıdır. Dolayısıyla Bölgesel Kalkınma Ajans'ların faaliyetlerinde politik müdahaleler söz konusudur. Benzer bir tanımlamada Bölgesel Kalkınma Ajans'ların kurucularına göre yapılabilir ve dört ana grupta toplanabilir: (Berber ve Çelepçi, 2005)

- Merkezi hükümetler tarafından kurulan Bölgesel Kalkınma Ajans'ları
- Yerel yönetimler tarafından kurulan Bölgesel Kalkınma Ajans'ları
- Yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan Bölgesel Kalkınma Ajans'ları
- Kamu özel ortaklıklarıyla kurulmuş Bölgesel Kalkınma Ajans'ları

Dünyada yaklaşık 20000 civarında Bölgesel Kalkınma Ajansı benzeri oluşum bulunmaktadır. Dünyadaki Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Türkiye’de kurulan ajanslara olan benzerlikleri ve başarılı ajanslar olduğu için örnek olarak Birleşik Krallık, Bulgaristan, Fransa ve Romanya Bölgesel Kalkınma Ajansları genel olarak incelenmiştir.

a) Birleşik Krallık

Kalkınma Ajansları İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda 1960’lı yıllarda kurulmasına karşın İngiltere’de kurulması 1990’lı yılları bulmuştur. Bölgesel gelişme politikalarının öneminin artması ile birlikte İngiliz hükümeti tarafından kurulan ajansların en temel özelliği “*yetki devri*” (decentralization) kavramıdır. Merkezi hükümet yetkilerinin bir kısmını ajanslara devrederek ajanslara; kuruldukları bölgelere özgü politikaları ve stratejileri geliştirme olanaklarını tanımışlardır.

Birleşik Krallıkta iki tip kalkınma ajansı bulunmaktadır. İlki İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda’da kurulan ajans tipi ikincisi İngiltere’de kurulan ajans tipidir. Bu farklılıkların temelinde ajansların kuruluş tarihleri ve Birleşik Krallık’da ki ülkelerin siyasi yapıları yatmaktadır.

Birleşik Krallık 1970’li yıllarda bölgedeki (İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda) ekonomik faaliyetleri güçlendirmesi için kalkınma ajanslarını kurmuştur. Bu ilk tip kalkınma ajansları kendi öz bütçeleri olan, hem Birleşik Krallık hem de kendi ülkeleri adına çalıştıkları için merkezi hükümetten bağımsız, yetki devri yapılmış yönetimleri bulunan özerk yapıları vardır.

İkinci tip kalkınma ajansları İngiltere’de 1998 yılından sonra kurulmuştur. Londra Kalkınma Ajansı haricinde İngiltere genelinde sekiz ajans kurulmuştur. İlk tip kalkınma ajanslarından farklı olarak sınırlı bütçeleri, merkezi hükümete karşı sorumluluklarının (yetki devrinin kısıtlı olması) bulunması ve faaliyet alanlarının İngiliz ulusal çerçevesinde daha geniş olmasıdır.

b) Bulgaristan

Bulgaristan'da da Türkiye deki gibi bir bölgeleme(NUTS) sistemi vardır. 2 bölge altında yer alan 6 planlama bölgesi ile bu bölgelerin altında yer alan 28 şehirden (Oblasts) oluşmaktadır. NUTS sınıflamasına göre söz konusu 2 bölge NUTS 1, 6 planlama bölgesi NUTS 2 ve 28 şehir de NUTS 3 bölgesi olarak değerlendirilmektedir.(PEŞELİOĞLU, 2007, sf: 77)

Ülkedeki 7 kalkınma ajansının 1997 yılında birleşmesiyle The Bulgarian Association of Regional Development Agencies (BARDA) kurulmuş ve ülkede hizmet veren kalkınma ajanslarını v.b. kurumları tek çatı altında birleştirmiştir. BARDA çatısı altında 2008 yılı itibari ile 22 adet kalkınma ajansı ve iş geliştirme merkezi bulunmaktadır.

BARDA hükümetten bağımsız, bölgeler arası farklılaşmayı önlemek amacı ile bölgeler arası koordinasyonu sağlamak, KOBİ'lerin desteklemesini ve bölgesel kalkınmayı hedeflemektedir. Ülkedeki kalkınma ajansları hükümetten bağımsız bölgesel özellikler göstermesine rağmen kalkınma hedeflerine ulaşmak için çizilen ulusal kalkınma planına göre hareket etmektedirler.

c) Fransa

1963'te oluşturulan Arazi Amenajmanı ve Bölgesel Gelişim Delegasyonu (DATAR), bölgesel kalkınmadan ve ülke içine yönelik yatırımlardan sorumlu bir hükümet ajansı konumunda bulunmaktadır. Bu Ajans, Sanayi Bakanlığı'na bağlı olup doğrudan başbakana karşı sorumlu olmaktadır. Başlıca rolü, Fransa'daki 8 bölgesel ofisi ve ABD, Japonya, Almanya ile İskandinavya'daki büroları aracılığıyla, ülkeye yabancı yatırımcı akışını teşvik etmek olan Ajans, bu rolünü yerine getirirken çeşitli yardımlar sunmaktadır (Birben, 1997, 34).

DATAR, Fransa'nın bütün bölgelerinden sorumlu bir genel kalkınma koordinasyon kuruluşudur. Bakanlar Kurulu kararı ile tayin olunan ve doğrudan Başbakan'a bağlı olup onun adına yönetimde bulunan bir Başkana bağlıdır. Başkan, yerel yöneticilerle (*Prefect*) devamlı temastadır. Direktör Başkan yardımcısıdır. Paris'te bulunan kırk civarında disiplinlerarası uzman (*charges de mission*) ana kadroyu oluşturmaktadır. Ayrıca kırsal kesim kalkınma komiserliği (*commissariat*), endüstrileşme komiserliği gibi 14 harici kadro ve önemli gelişmiş dış ülkelerde ofisleri de bulunmaktadır. Diğer kadro ihtiyaçlarında DATAR devletin imkanlarından direkt faydalanır (merkezi idare, resmi kuruluşlar, bölgesel resmi yöneticiler vs.). (Akpınar, 2004)

Fransa'da Bölgesel Kalkınma Ajansları Dernekler Yasasına tabi iken 1999 yılında çıkarılan bir kanunla yerel yönetimlerin Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurucusu olmasına olanak tanımıştır. (İZKA, Avrupa'da Kalkınma Ajansları sf: 232)

Fransa'da da Birleşik Krallıkta olduğu gibi Bölgesel Kalkınma Ajansları merkezin yetkilerinin yerele devretmesi (decentralization) için bir araç olarak kullanılmıştır. Kamusal kurumların herkese eşit mesafede olması ilkesinden dolayı Fransa Bölgesel Kalkınma Ajansları kamusal yapı dışında, kamusal faaliyetleri yürüten özerk bir yapı olarak örgütlenmiştir.

d) Romanya

Romanya da Türkiye'deki gibi bir bölgesel sınıflama mevcuttur. Ülkenin tamamı tek bir NUTS 1 bölgesi olarak değerlendirilmekte, bunun altında 8 NUTS 2 bölgesi ile bu bölgelerin altında yer alan 42 NUTS 3 bölgesi bulunmaktadır. (PEŞELİOĞLU, 2007, sf: 97)

Romanya'da ki kalkınma ajansları kamusal olmayan, kamu yararına yönelik faaliyet gösteren özerk kuruluşlardır. Bölgesel Kalkınma Kurulu ve Bölgesel Kalkınma Ajansı olarak iki birim bulunmaktadır. Türkiye'de ki ajanslarla benzerlik göstermektedirler fakat Romanya'da ki ajansların kuruluşlarını ve faaliyetlerini

düzenleyen yönetmelikler bağı oldukları Bölgesel Kalkınma Kurullarınca hazırlanmaktadır.

1998 yılında çıkartılan 151 sayılı kanun ile ülke 8 plan bölgesine ayrılmış ve bu bölgelerde kalkınma ajansları kurulmuştur. Bu ajanslar bölgesel kalkınma, ulusal ve AB'den gelen fonların bölgesel düzeyde yönetimini üstlenmişlerdir.(İZKA, Avrupa'da Kalkınma Ajansları sf: 480)

Romanya'da ki kalkınma ajansları özerk ve kamusal olmayan yapıları olması ile birlikte ulusal plan ve programlara uyumlu ve diğer kalkınma ajansları ile koordineli çalışması gerektiği için Bölgesel Kalkınma Ulusal Kurulu ve AB Entegrasyon Bakanlığı ile birlikte çalışmaktadırlar.

3.2 Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları

Türkiye'de kalkınma ajansları 2002 yılında T.U.İ.K ve D.P.T tarafından A.B. uyum süreci kriterleri kapsamında hazırlanan "istatistikî bölge birimleri sınıflandırılması" çalışması ile ortaya çıkmıştır. Bu çalışma kapsamında Türkiye 12 düzey 1 (NUTS 1, ana bölge) ve 26 düzey 2 (NUTS 2, plan bölgesi) olmak üzere iki ana bölgesel gruba ve düzey 3 (NUTS 3, vilayet) olarak da kentsel gruba ayrılmıştır.

Kalkınma ajanslarının faaliyet alanı olarak NUTS 2 (plan bölgeleri) belirlenmiş ve pilot uygulama olarak 08.02.2006 tarih ve 26074 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 25.01.2006 tarih ve 5449 Sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" kapsamında 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile TR31 İzmir Kalkınma Ajansı ve TR62 Çukurova Kalkınma Ajansı kurulmuştur.

Kalkınma Ajansları'nın 5449 Sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" Resmi Gazete'de yayınlanmasından sonra çeşitli kurum ve kuruluşun tepkisini çekmiştir bu sebeple de Danıştay ve Anayasa Mahkemelerinde davalar açılmıştır. Kalkınma Ajansları ile ilgili başlıca

tereddütler; ajansların yapısının (özel – özerk – kamusal) belirgin olmaması, ajansların ranta yönelik teşvikler yapacak bir organizasyon olarak lanse edilmesi, yönetimde valilerin bulunması ve birkaç ili kapsayacak şekillerde kurulmasından ve ismindeki bölge kavramından dolayı eyalet sistemine geçilmeye çalışıldığı v.b. olarak sıralanabilir.

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'unun 1. maddesinin, 2. maddesinin, 3. maddesinin, 4. maddesinin; Birinci fıkrasının, İkinci fıkrasının (b), (c) ve (h) bentlerinin, 5. maddesinin; (b), (c) ve (f) bentlerinin, (d) ve (e) bentlerinde yer alan "... kamu kesimi..." sözcüklerinin, 7. maddesinin, 8. maddesinin, 9. maddesinin (a) bendinde yer alan "...özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları..." sözcüklerinin, 10. maddesinin; İkinci fıkrasında yer alan "...özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından..." sözcüklerinin, Sekizinci, dokuzuncu ve onuncu fıkralarının, 15. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarının, 17. maddesinin son fıkrasının, 18. maddesinin; Üçüncü fıkrasında yer alan "Bu fıkra kapsamındaki kişilerden, önceki kamu kurum ve kuruluşlarındaki kadrolarına müşterek kararname ile atananların, bu fıkraya göre yapılacak atama işlemleri ilgili bakan onayı ile yapılır" tümcesinin, Altıncı Fıkrasının, 25. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarının birinci tümcelerinin, 26. maddesinin, 30. maddesinin son fıkrasının, Geçici 2. maddesinin, Anayasanın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 123., 126., 127. ve 166. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürütmenin durdurulması istemi ile 30.03.2006 tarihinde İstanbul Milletvekili Ali TOPUZ, Samsun Milletvekili Haluk KOÇ ile birlikte 131 milletvekili tarafından Anayasa Mahkemesine dava açılmıştır.

Ayrıca TMMOB tarafından; 25.07.2006 tarihli ve 26239 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin iptali ve yürütülmesinin durdurulması, yönetmeliğin dayanağı olan 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun bazı maddelerinin Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulması istemiyle Danıştay 10. Daire Başkanlığına 2006/5588 Esas No.'su ile dava açılmıştır. Açılan dava 30.01.2007 tarihinde ilgili yönetmeliğin

Anayasa Mahkemesi'nce incelenmesine ve bu süre zarfında ilgili yönetmeliğin yürütmesinin durdurulmasına karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi incelemeleri sonucunda 30.11.2007 tarih 2007/32 Karar No'su ve 2007/34 (YD) Karar No'su ile açılan davaların reddine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesinin kararı 23.02.2008 tarih ve 26796 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

13.01.2007 tarihinde hizmete başlayan kalkınma ajansları açılan davaların sonuçlanması ile birlikte 11.04.2008 tarihinde yeniden faaliyete geçmiştir. Kalkınma Ajansları'nın, davalara ve tereddütlere yol açan ismindeki "Bölgesel" ibaresi kaldırılmıştır. Bölgesel Kalkınma Ajansları olarak A.B. uyum koşulları gereği kurulan ajanslar Kalkınma Ajansları olarak faaliyetlerini sürdürecektir.

Kalkınma Ajansları 5449 Sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" ile kurulmuş olmakla beraber NUTS 2'de Kalkınma Ajansı'nın açılması Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile olmaktadır. Türkiye'de 26 Kalkınma Ajansı kurulması hedeflenmektedir. Türkiye'deki 26 Kalkınma Ajansları üç etapta kurulmuştur.

İlk etapta pilot uygulama olarak 06.07.2006 gün ve 26220 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile TR31 İzmir ve TR 62 Çukurova (Mersin, Adana) Kalkınma Ajansları kurulmuştur.

İkinci etapta 22.11.2008 gün ve 27062 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile TR10 İstanbul, TR52 Mevlana (Karaman, Konya), TR83 Orta Karadeniz (Samsun, Amasya, Çorum, Tokat), TRA1 Kuzeydoğu Anadolu (Erzurum, Erzincan, Bayburt), TRB2 Doğu Anadolu (Muş, Van, Bitlis, Hakkari), TRC1 İpekyolu (Adıyaman, Gaziantep, Kilis), TRC2 Karacadağ (Diyarbakır, Ş. Urfa) ve TRC3 Dicle (Mardin, Şırnak, Siirt, Batman) Kalkınma Ajansları kurulmuştur.

Üçüncü etapta 25.07.2009 gün ve 27299 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile TR21 Trakya (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli), TR22 Güney Marmara (Balıkesir, Çanakkale), TR32 Güney Ege (Aydın, Muğla, Denizli), TR33 Zafer (Afyon, Manisa, Kütahya, Uşak), TR41 Bursa, Eskişehir, Bilecik, TR42 Doğu Marmara (Kocaeli, Sakarya, Yalova, Düzce, Bolu), TR51 Ankara, TR61 Batı Akdeniz (Antalya, Burdur, Isparta), TR63 Doğu Akdeniz (Hatay, Osmaniye, K. Maraş), TR71 Ahiler (Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırıkkale, Kırşehir), TR72 Orta Anadolu (Sivas, Kayseri, Yozgat), TR81 Batı Karadeniz (Zonguldak, Bartın, Karabük), TR82 Kuzey Anadolu (Çankırı, Sinop, Kastamonu), TR90 Doğu Karadeniz (Trabzon, Artvin, Rize, Gümüşhane, Giresun, Ordu), TRA2 Serhat (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan), TRB1 Fırat (Malatya, Bingöl, Tunceli, Elazığ) Kalkınma Ajansları kurulmuştur.

A.B. aday ülkesi olması nedeniyle A.B. uyum reformları çerçevesinde bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla oluşturulan fonlardan yararlanmak için kurulan Türkiye'deki Kalkınma Ajanslarının temel amacı A.B. üyesi olmak için gerekli refah koşullarını ve kapitalist sistemin en büyük sorunu olan bölgesel eşitsizliklerin giderilmesini sağlamaktır.

Şekil 3.1.'de Türkiye'de NUTS 2'ye göre kurulmuş Kalkınma Ajansları'nın sınırları gösterilmiştir.

Şekil 3. 1 NUTS 2'ye göre bölgeler (Kaynak: <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/biid/ibbs.html>)

3.2.1 İdari ve Yasal Yapısı

Türkiye’de ki kalkınma ajansları TBMM tarafından çıkarılan yasa, yönetmeliklere bağlı ve DPT koordinatörlüğünde, Ulusal Kalkınma Planları çerçevesinde görev ve faaliyetlerini yürütmekte olan yarı kamusal bir kuruluştur. Kalkınma Ajansları’nın idari yapısı kapsadıkları il sayısına ve nüfus büyüklüğüne göre farklılıklar göstermektedir.

Kalkınma Ajansları’nın; kurulması, faaliyetleri ve denetimi yasa, yönetmelik ve Bakanlar Kurulu kararnamele ile belirlenmiştir. Kalkınma Ajansları ile ilgili mevzuatlar ve Bakanlar Kurulu kararnamele:

Kanun:

➤ 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun

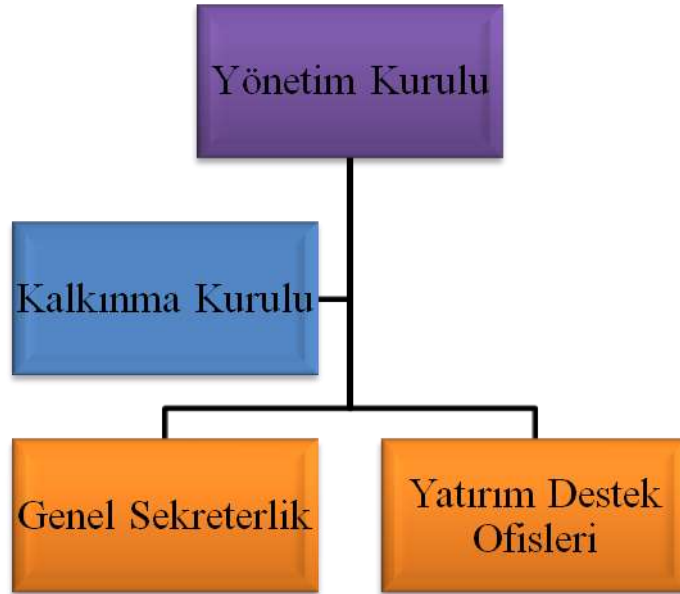
Yönetmelikler:

- Kalkınma Ajanslarının Çalışma, Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
- Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği
- Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği
- Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği
- Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği
- Kalkınma Ajansları Mal Hizmet ve Yapım İşi Satın Alma İhale Usul ve Esasları

Kararnameler:

- Bakanlar Kurulu'nun, Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair No'lu 2006/10550 Kararı
- Bakanlar Kurulu'nun, Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair No'lu 2008/14306 Kararı
- Bakanlar Kurulu'nun, Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair No'lu 2009/15236 Kararı
- Bakanlar Kurulu'nun, Karar Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararlarında Değişiklik Yapılması Hakkında No:2009/15433 Kararı

Kalkınma Ajansları Kalkınma Kurulu (Danışma Organı) ve Yönetim Kurulu (Karar Organı) olmak üzere iki kuruldandır oluşmaktadır. Yönetim Kuruluna bağlı Genel Sekreterlik (İcra Kurulu) ise Ajansların faaliyetlerini yürütmektedir. Genel Sekreterliğin altında ana çalışma, yatırım destek ofisleri ve destek birimleri olmak üzere üç birim faaliyet göstermektedir.

Şekil 3.2 Kalkınma Ajansları teşkilat yapısı

3.2.1.1 Kalkınma Kurulu

Yapısı:

Özel sektör, STK, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve üniversitelerden oluşan Kalkınma Kurulu ajansın danışma organıdır. Kalkınma Kurulu; bölgesel gelişim hedeflerine yönelik olarak bileşimini oluşturan yapılar arasında koordinasyonu sağlamak ve Ajansı yönlendirmek amacıyla, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda, en fazla yüz üyeden oluşur.

Kalkınma Kuruluna temsilci gönderecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının gönderecekleri temsilcilerin sayısı, görev süresi ve diğer hususlar Kalkınma Ajansları'nın kuruluşları hakkındaki Bakanlar Kurulu kararnamele ile belirlenmektedir.

3.2.1.2 Yönetim Kurulu

Yapısı:

Yönetim kurulu, ajansın karar organıdır. Yönetim kurulu; tek ilden oluşan bölgelerde vali, Büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi ve ticaret odası başkanları ile kalkınma kurulu tarafından seçilen temsilcilerden oluşmaktadır. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde; il valileri, il belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak üzere sanayi ve ticaret odaları başkanlarından oluşmaktadır. Ancak, sanayi ve ticaret odaları ayrı ayrı bulunuyorsa TOBB yönetim kurulu tarafından belirlenen temsilci yönetim kurulunda yer alır.

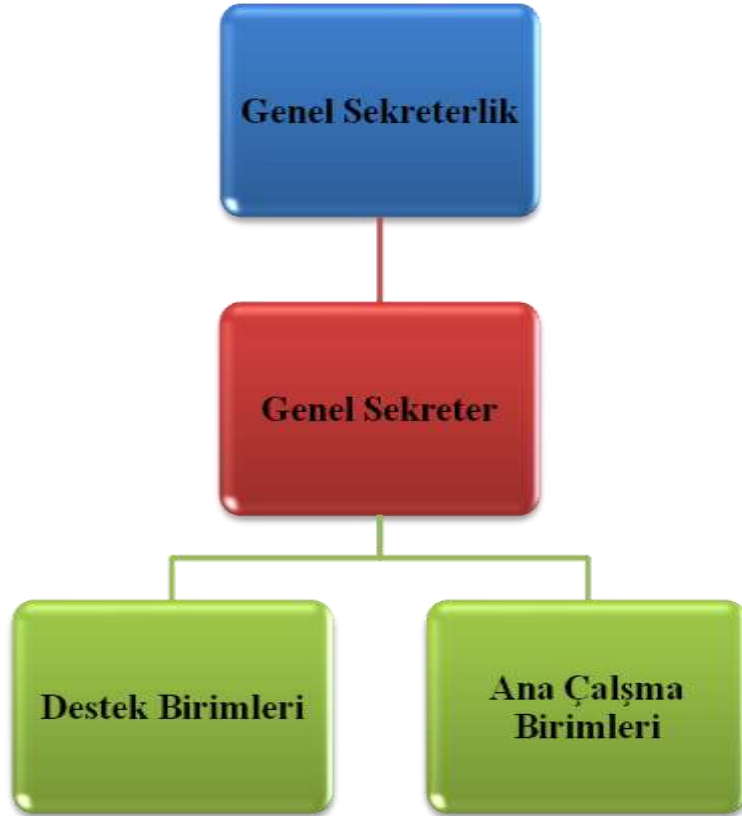
Kalkınma Ajansı'nı Yönetim Kurulu Başkanı temsille yetkilidir. Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı tek ilden oluşan bölgelerde il valisi, birden fazla ilden oluşan bölgelerde; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, müteakip yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür.

3.2.1.3 Genel Sekreterlik

Yapısı:

Genel sekreterlik ajansın icra organıdır. Genel sekreterlik ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Genel sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur.

Genel Sekreterlik; Genel Sekreter, Ana Çalışma Birimleri ve Destek Birimlerinden oluşmaktadır.

Şekil 3.3 Kalkınma Ajansları Genel Sekreterliği teşkilat şeması

a) **Genel Sekreter:**

Genel Sekreter; Kalkınma Ajansları'nın faaliyetlerini düzenlemekte ve Yönetim Kurulu ile koordinasyonu sağlamaktadır. Genel Sekreterliğe bağlı birimler ve yatırım destek ofisleri Genel Sekretere karşı sorumlu olup, Genel Sekreter Yönetim

Kurulu'na karışı sorumludur. Genel Sekreter, Kalkınma Ajansları'nın idarecisidir. Bu sebeple Kalkınma Ajanslarında Genel Sekreter olarak istihdam edileceklerde aranan şartlar 5449 Sayılı kanun ile belirlenmiştir:

- Bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitesini geliştirici faaliyetlerde bulunmak
- Özel kesim, STK ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek mali destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek
- Bölgesel kalkınma ile ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler hazırlamak
- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak

gibi görevleri yürütmektedir

b) Ana Çalışma Birimleri:

Ana Çalışma Birimleri Kalkınma Ajansların temel faaliyetlerinin yürütüldüğü birimlerdir. Ana Çalışma Birimleri: temel olarak Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi, Program Yönetim Birimi, İzleme ve Değerlendirme Biriminden oluşmaktadır. Bu birimlere ek olarak Kalkınma Ajansları'nın potansiyellerine ve hedeflerine göre çeşitli birimler kurulabilmektedir.

- Ulusal Kalkınma Planı'na uyumlu olarak, Bölge Planı'nı paydaşların katılımı ile hazırlamak
- Yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak

- Bölgede kamu kesimi, özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler tarafından yürütülen, bölge planı ve programları açısından önemli görülen diğer projelere katkı sağlamak
- Ajansın yerel, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla ilişkilerinin geliştirilmesinde koordinasyonu sağlamak
- Bölge Planı'nın özel amaçlarına yönelik operasyonel programları hazırlamak ve uygulamak,
- Operasyonel programlarda öngörülen ve Ajans tarafından gerçekleştirilecek hibe teklif çağrısı, teknik yardım, eğitim ve danışmanlık gibi faaliyetleri yönetmek,
- Proje Destekleme Yönetim Kılavuzu'nu ve teklif çağrısı başvuru rehberlerini hazırlamak
- Plan ve programların gerçekleşmesini sağlayıcı faaliyet ve projeleri izlemek ve değerlendirmek
- Mali destek programları kapsamında verilen hibelerden yararlanan projelerin uygulanmasının denetlenmek ve proje süresince danışmanlık sağlamak
- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plan ve programları açısından önemli görülen projeleri izlemek,

gibi görevleri yürütmektedir

b) Destek Birimi

Destek Birimleri, Kalkınma Ajansları'nın idari, mali, teknik ve halkla ilişkilerinden sorumlu birimleridir. Destek Birimleri: Muhasebe Yetkilisi, İdari İşler Sorumlusu, İnsan Kaynakları Sorumlusu, Basın ve Halkla İlişkiler Sorumlusu, Bilgi İşlem Sorumlusu ve Yönetici Asistanından oluşmaktadır.

3.2.1.4 Yatırım Destek Ofisleri

Bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri teşkil edilir. Yatırım destek ofislerinde çalışan uzman personel sayısı, bölge ve ilin ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldiği takdirde bu sayı, yönetim kurulu kararı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayı ile artırılabilir.

Kalkınma Ajansı'nın kurulduğu bölge birden fazla ili kapsıyorsa her ilde Yatırım Destek Ofisi açılabilmektedir. Yatırım destek ofisleri görevleri ile ilgili olarak genel sekreterliğe karşı sorumludur.

Bölge illerinde, özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde, ilgili mevzuatta bir süre belirtilmemişse öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek.

3.2.2 Faaliyet Alanları ve Çalışmaları

Türkiye'de 2009 yılı itibari ile kurulan 26 Kalkınma Ajansının faaliyetlerini, kuruldukları bölgede gelişmeyi hızlandırmak ve kalkınmayı sağlamak olarak özetlenebilir. Ayrıca, Kalkınma Ajansları AB ve Dünya Bankası fonları gibi kaynakları bölgelerinin özelliklerine göre dağıtmaktadır.

3194 Sayılı İmar Kanunu bölge planı yapma ve yaptırma yetkisini DPT'ye vermiştir. Kalkınma Ajansları bölge planı çalışmalarını DPT'den aldıkları olurlar ile yürütmektedirler. Mayıs 2011 tarihine kadar TR31, TR83, TR52, TRA1, TR21, TR32, TR33, TR41, TR42, TR63, TR71, TR72, TR81, TRA2, TR22, TRC1, TR10, TR90, TR61, TR82 ve TRB1 bölgeleri Kalkınma Ajansları 2010 – 2013 Bölge Planı çalışmalarını tamamlamış ve TR62 ve TR51 bölgeleri Kalkınma Ajansları 2010 – 2013 Bölge Planı çalışmaları taslaklarını tamamlamış, TRB2, TRC2 ve TRC3 bölgeleri Kalkınma Ajansları 2010 –2013 Bölge Planı çalışmalarına devam etmektedir.

Türkiye'de ilk kurulan Kalkınma Ajansı olmasından dolayı ve bu çalışmanın örneği olarak, Kalkınma Ajansları'nın faaliyetleri ve çalışmaları TR31 İzmir Kalkınma Ajansı üzerinden irdelenecektir.

Danıştay 10. Daire Başkanlığının 30.01.2007 tarihinde Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in Anayasa Mahkemesi'nce incelenmesine ve bu süre zarfında ilgili yönetmeliğin yürütmesinin durdurulmasına karar vermiştir. Yürütmeyi durdurma kararından dolayı, bu çalışmanın örneği İzmir Kalkınma Ajansı'nın faaliyetlerini kalkınma ajansları hakkında verilen yürütmeyi durdurma kararı öncesi ve sonrası olarak iki başlık altında incelenmesi uygundur.

3.2.2.1 Yürütmeyi Durdurmadan Önce

13.01.2007 tarihinde açılan İzmir Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın faaliyetleri 30.01.2007 tarihinde Danıştay 10. Dairesi tarafından durdurulmuştur. Yürütmenin durdurulması kararı ilk olarak ajansların kurulması koordinasyonu görevini üstlenen DPT'ye tebliğ edilmiştir. DPT'nin bu kararı faaliyete geçen ajanslara iletmesi ise mart ayını bulmuştur. Bu geçen süre zarfında İzmir Bölgesel Kalkınma Ajansı tanıtım, bilgilendirme toplantıları eleman alımı ve 2007–2008 Ön Bölgesel Gelişim Planını hazırlamış ve Şubat 2007'de çalışmayı yayınlamıştır.

Açılan davaların Anayasa Mahkemesince sonuçlanana kadar geçen 13 aylık sürede ise ajansın faaliyeti durdurulmuştur. 28.04.2007 tarihinde olağanüstü Yönetim Kurulu toplantısında amaca yönelik faaliyetleri durdurma kararı alınmış, Maliye Bakanlığı görüşü doğrultusunda sadece yaşamsal faaliyetler için gerekli olan cari harcamalara devam edilebileceği ifade edilmiştir. Bu karar doğrultusunda İzmir Bölgesel Kalkınma Ajansı göreve başlayan elemanlarını ve bürolarını muhafaza etmiştir.

Faaliyetlerinin durdurulduğu süre boyunca ajans kurumsal altyapısını oluşturmuş; hizmet içi eğitimler, seminerler ve yurt dışı ajanslarda staj gibi zorunlu gelişim programları hayata geçirilerek personelinin bilgi ve becerilerini artırıcı faaliyetlerde bulunulmuştur.

3.2.2.2 Yürütmeyi Durdurmadan Sonra

11.04.2008 tarihinde tekrar fiili olarak çalışmaya başlayan Kalkınma Ajansları DPT koordinasyonunda Bölgesel Gelişim Planları hazırlamaya başlamıştır. Bu kapsamda İzmir Kalkınma Ajansları da 2009–2013 İzmir Bölgesel Gelişim Planı çalışmalarına başlamıştır.

2009–2013 İzmir Bölgesel Gelişim Planı çalışmaları kapsamında 05.11.2008 tarihinde 2009–2013 İzmir Bölgesel Gelişim Planı ön hazırlık toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantının ardından İzmir ilçelerinde kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarına GZFT analizleri yapabilmek için anketler gönderilmiş ve anketlerin sonucunda stratejik eksenler belirlemişlerdir.

DPT tarafından hazırlanacak olan “Bölge Planlama Rehberi” çerçevesinde plan çalışmaları sürdürülmesi hedeflenmektedir. Ayrıca İZKA proje yatırım rehberini yayınlamış ve projeleri desteklemek amacı ile yapılacak hibelere yönelik proje tekliflerini almaya başlamıştır. Planın hazırlanması sürecinde belirlenen öncelikler ile kalkınma ve yönetim kurulu kararları doğrultusunda özel kesim, STK ve diğer

kuruluşların proje önerilerini değerlendirerek destekleme ve hibe faaliyetlerini yürüteceklerdir.

3.2.3 Bölgesel Gelişim Sürecindeki Uygulamaları

İZKA 2007 yılında hazırladığı 2007 – 2008 Ön Bölgesel Gelişim Planı kapsamında belirlenen 4 temel amaç olan “İnsan kaynakları ve sosyal sermayenin geliştirilmesi, Metropolitan merkez fonksiyonları ile bölgenin çekicilik erişilebilirlik unsurlarını artırarak kaliteli hizmet ve çevre potansiyellerini koruyarak güçlendirmek, İşletmelerin rekabet gücünün artırılması ve Tarım ve kırsal kalkınmanın sağlanması” doğrultusunda ilk uygulama örneklerini vermiştir.

İZKA 2009 yılında “KOBİ” ve “Sosyal Kalkınma” Mali Destek Programları ve 2010 yılında “Tarım ve Kırsal Kalkınma” ve “Turizm ve Çevre” Mali Destek Programları kapsamında proje hazırlayan 271 başvuru sahibi kurum, kuruluş ve girişimciye toplam 61.050.489 TL destek sağlanmıştır. Kalkınma Ajansları, AB ve Dünya Bankası fonları, yerel paydaşların bütçelerinden ayrılan paylar, hizmet ve danışmanlık ücretleri, menkul ve gayrimenkul yatırımlarından elde edilen gelirler ile bölgenin gelişimine katkı sağlayabilecek projeleri desteklemektedir.

Kalkınma Ajanslarının Nisan 2008 tarihine kadar yürütmeleri durdurulduğu için mali destek programlarına 2009 yılında başlayabilmişlerdir. 2009 yılında bitirilmesi hedeflenen İZBP’nin 2010 yılında tamamlanmasından dolayı 2010 yılı mali destek programı da Ön Bölgesel Gelişim Planı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

İZKA, ÖBGP kapsamında belirlenen dört temel amaç için dört mali destek programı hazırlamıştır. Yasal ve bürokratik engellerden dolayı planlanan programın gerisinde kalmıştır fakat 2010 – 2013 İZBP’nin tamamlanması ile plan döneminde desteklenecek projelerin konuları belirlenmiştir.

Kalkınma Ajansları, kurum, kuruluş ve yatırımcılara yıllık mali destek programları haricinde “doğrudan faaliyet desteği”, “güdümlü proje desteği”, “kredi desteği” ve “teknik destek” gibi mali ve/veya personel desteği sağlamaktadır. Ayrıca Kalkınma Ajanslarının kuruluş amaçlarından olan özel ve kamu kuruluşları arasında uyumu sağlayarak destek alan projelerin uygulanma sürelerini kısaltmaktadır.

2010 – 2013 Bölge Planı çalışmasını tamamlayan diğer 20 Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan planlar kısaca irdelenecek olursa: 12 planın mekansal gelişim şemalarına önem verdiği anlaşılmaktadır. Bunlardan: TR10, TR21 ve TR42 bölgeleri; bölgelerinde yapılmış olan çevre düzeni planlarını temel almış ve bu öngörüler doğrultusunda mekansal öncelikler ile mekansal gelişim şemalarını oluşturmuştur. TR90 ve TR81 bölgeleri; DPT tarafından hazırlanan DOKAP ve ZKB Projesini temel alarak mekansal öncelikler ile mekansal gelişim şemalarını oluşturmuştur. TR83 bölgesi; DPT tarafından hazırlanan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesini kullanmaktadır. TR21, TR32, TR41, TR63, TR71 ve TRC1 bölgeleri; mevcut durumun mekansal gelişim yönlerini ve mekansal önceliklerin belirlendiği şemalar oluşturmuştur.

Diğer 8 planın mekansal şemalara ve öncelikler önem vermediği anlaşılmaktadır. TR52, TRA1, TR33, TR72, TRA2, TR61, TR82 ve TRB1 bölgeleri; hazırladıkları bölge planlarında diğer Kalkınma Ajansları gibi mevcut durum analizine, stratejik önceliklerine ve hedeflerine yer vermiş fakat mekansal şemalara yer vermemiştir.

BÖLÜM DÖRT

İZKA 2010–2013 İZMİR BÖLGE PLANI

2009 – 2013 İzmir Bölgesel Gelişim Planı olarak başlayan çalışma 2010 – 2013 İzmir Bölge Planı olarak Haziran 2010’da son şeklini alarak DPT tarafından onaylanmıştır. İmar ve İskan Bakanlığının 1961 yılında hazırladığı Doğu Marmara Bölge Planı yasallaşmadığı ve DPT tarafından bölgesel ölçekte yapılan çalışmalar genelde “Proje” olarak adlandırıldığı için 2010 -2013 İZBP, Türkiye’de Bölge Planı adıyla yürürlüğe giren ilk çalışma olmuştur.

2009 – 2013 İBGP çalışmaları, DPT tarafından hazırlanması düşünülen “Bölge Planlama Rehberi” çalışması doğrultusunda sürdürülmesi hedeflenmiş fakat “Bölge Planlama Rehberi” hazırlanamadığından Haziran 2009 gibi bitirilmesi düşünülen çalışma 2010 yılına sarkmıştır. Çalışma 2010 yılında tamamlandığından ve yürürlükte bulunan mevzuatlardaki tanımlardan dolayı DPT tarafından 2010 -2013 İZBP olarak adı değişmiştir.

4.1 İzmir Bölge Planının Hazırlanış Süreci

İzmir Bölge Planı çalışmaları 2007 yılında 2007 – 2008 İzmir Ön Bölgesel Gelişim Planı çalışması ile başlamıştır. İZBP hazırlanırken, katılımcılık, şeffaflık, eşitlik ve diğer planlama ilkeleri dikkate alınmıştır.

İZBP’nin hazırlanma süreci üç temel aşamadan oluşmuştur.

4.1.1 Mevcut Durum Analizi

Çalışma alanının genel özelliklerinin belirlenmesi ve İZBP’nin çerçevesinin oluşturulması için İzmir İl Özel İdaresi 2007 – 2009 Strateji Planı, İ.B.Ş.B. 2006 – 2017 Strateji Planı, TR31 İzmir Tarım Master Planı, v.b. özel ve kamu kurum ve kuruluşlarınca hazırlanmış rapor/belgeler, kurumlarla yapılan görüşmeler ve incelemeler sonucunda İzmir İli Mevcut Durum Raporu hazırlanmıştır.

Katımcılık ilkesi doğrultusunda; İZBP'nin sonuçlarından etkilenecek, İZBP'nin uygulanabilirliğini etkileyecek ve İZBP'nin hazırlanması sürecinde yardımcı olabilecek paydaşların tespit edilebilmesi için paydaş analizi yapılmıştır. Yapılan paydaş analiz sonucunda yaklaşık 500 paydaş belirlenmiş ve bu paydaşlar İZBP'nin hazırlanması sürecine katılımı benimsemiştir.

Belirlenen paydaşlara GZFT (Güçlü Yanlar, Zayıf Yanlar, Fırsatlar ve Tehditler) Analizi için anketler gönderilmiştir. Ankete katılan kurum ve kuruluşlardan gelen yanıtlar İzmir geneli ve ilçeler bazında derlenmiş ve İzmir geneli için ve her ilçe için ayrı ayrı profiller belirlenmiştir. GZFT Analizinin son aşaması olarak; 28 ilçede (Bayraklı ve Karabağ ilçeleri analiz çalışmaları sırasında kurulmamıştır.) anket sonuçlarının değerlendirilmesi GZFT Analizinin gerçekliğinin denetlenmesi için yaklaşık 400 kurum ve kuruluşla toplantılar yapılmıştır.

İZBP için alternatif vizyonları, stratejik gelişme eksenleri, temel amaçları gibi planın iskeletini oluşturacak temel çerçevenin belirlenmesi için üç toplantı yapılmıştır.

İzmir İçin Stratejik ve Yükselen Sektörler Toplantıları

Arama Karar Konferansı

Bölgesel İnovasyon (Yenilikçilik) Stratejisi Çalıştayı:

Yukarıda bahsedilen sürecin sonunda İzmir Bölgesi için niteliksel ve niceliksel verilere ve görüşmelere dayanan Mevcut Durum Analizi hazırlanmıştır. Mevcut Durum Analizi tamamlandıktan sonra, İzmir Bölgesinin sorunları ve potansiyelleri, ilk aşama vizyon önerileri ile üst ölçekli planlar (2010 – 2012 Orta Vadeli Program, 9. Kalkınma Planı v.b.) çerçevesinde İZBP'nin stratejik gelişme eksenleri belirlenmiştir.

4.1.2 İzmir Bölge Planı Toplantıları

İZBP'nin hazırlık çalışmaları sürecine Planın paydaşlarının aktif katılımı için toplantılar düzenlenmiştir. İlk toplantı, çalışmaların gelindiği noktayı paydaşlara aktarmak için yapılan bilgilendirme toplantısıdır.

MDA sonucu belirlenen stratejik gelişme eksenleri grupları çerçevesinde konusunda uzmanlar ve paydaşların katılımı ile iki günlük çalıştay formatında ikinci bir toplantı yapılmıştır. Bu çalıştayda:

a) Grup Toplantıları:

Stratejik önceliklerin hedeflerinin belirlenmesi ve bu hedeflerin önceliklendirilmesi,

Belirlenen hedefler altındaki eylemlerin belirlenmesi ve eylemlerle ilgili kuruluşların belirlenmesi,

Stratejik öncelikler için performans kriterlerinin belirlenmesi,

İZBP'nin uygulama araçları ve başarı ölçütlerinin tespiti yapılmıştır.

b) Genel Toplantı

Vizyon alternatifleri üzerinde uzlaşmanın sağlanması, DPT uzmanlarının da katılımı ile sonuçların sunulması ve değerlendirilmesi

İZBP'nin temelini oluşturan, grup toplantılarında belirlenen hedefler, öncelikler ve kriterler değerlendirilmiş ve "Bölge Planlama Rehberi" hakkında DPT uzmanları tarafından tüm katılımcılara bilgi verilmiştir.

Bu aşamalardan oluşan, ikinci toplantı İZBP'nin yol haritasını oluşturmuştur. Bu toplantıdan çıkan sonuçlar doğrultusunda “Gıda Sektörü Çalıştayı, Yenilenebilir Enerjiler Sektörü Çalıştayı, Lojistik Sektörü Çalıştayı, Tekstil ve Giyim Eşyası Sektörü Çalıştayı ve İleri Teknolojiye Dayalı Sanayiler Sektörü Çalıştayı” olmak üzere MDA aşamasında belirlenen toplam beş sektör çalıştayı düzenlenmiştir.

4.1.3 2010 – 2013 İzmir Bölge Planının Yerel Paydaşlara İlanı

Bölge Planı Toplantılarından sonra hazırlanan 2009 – 2010 İBGP 1. Taslak çalışması görüş almak üzere Kalkınma Kurulu'na sunulmuştur. Kalkınma Kurulu 1. Taslak Planı incelemiş ve uygun bularak Yönetim Kurulu'na göndermiştir. Yönetim Kurulu'ndan da incelenmesi ve görüş bildirmesi için DPT'ye göndermiştir.

DPT tarafından incelenen, 2009 – 2013 İBGP 1. Taslak son şeklini alarak 2010 – 2013 İZBP olarak Haziran ayında 3194 Sayılı İmar Kanununun 8. Maddesi (a) bendi uyarınca DPT tarafından onaylanarak Kalkınma Ajansları tarafından yapılan ilk bölge planı olarak yürürlüğe girmiştir. DPT tarafından onaylandıktan sonra ulusal düzeyde 35 kuruluşa dağıtılan 2010 – 2013 İZBP Ekim ayı başında ulusal ve yerel medyada yer alan basın toplantıları ile paydaşlara duyurulmuştur.

İZBP'nin ilanı ile planlama süreci tamamlanmış ve operasyonel eylemler yani Planın belirlediği eylemlerin uygulanması aşamasına geçilmiştir.

4.2 2010 – 2013 İzmir Bölge Planının İçeriği

2010 – 2013 İZBP'nin vizyonu, MDA, GZFT anketleri, çalıştaylar v.b. çalışmalar sonucunda, değerlerini tüketmek yerine yeni değerler üreten ve eski değerlerine sahip çıkarak geleceğin şartlarına uyum sağlayan bir kent olgusuyla “Koruyarak Geliştirilen, Üreterek Büyüyen, Yenilikçi İzmir” olarak belirlenmiştir. İZBP'nin vizyonunun temel ilkeleri

- **Eşitlik ve Sosyal İçerme**

Bölgede yaşayan herkesin her türlü durumda eşit zorunlulukları olduğu ve dezavantajlı grupların sosyal hayatın içine dahil edilmesi ilkesi.

- **Sürdürülebilir Kalkınma**

Doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılması için ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarıyla bütüncül olarak insan gereksinimleri arasında denge kurulması ilkesidir.

- **Katılımcılık**

İzmir için yapılacak her türlü plan ve/veya proje için kamu kurumları, özel teşebbüsler ve STK'larında dahil edilerek ortak aklın ürünleri elde edilmesi ilkesidir.

İZBP'nin vizyonu ve ilkeleri doğrultusunda 3 temel amaç belirlenmiştir. Bunlar:

- Yenilikçilik, Verimlilik ve Kapasite Artışı ile Rekabet Edebilirliğin Sağlanması

- Yaşam Kalitesinin Artması

- Doğal ve Kültürel Varlıkların Korunması ve Etkin Kullanılması

2010 – 2013 İZBP'nin hazırlanması sürecinde yapılan toplantılar, anketler, çalıştaylar, niteliksel ve niceliksel modeller sonucunda İzmir Bölgesinin gelişimini yönlendirecek dört gelişme eksenini ve beş anahtar sektör belirlenmiştir.

İZBP çalışmaları kapsamında belirlenen anahtar sektörler hakkında genel bilgiler verilmiştir. Anahtar sektörlerin potansiyellerine ve tehdit oluşturacak unsurlara değinilmiştir. Anahtar sektörler ile gelişme eksenleri ve gelişme eksenlerinin stratejik öncelikleri ilişkilendirilmiştir. Çalışma kapsamında belirlenen anahtar sektörler:

İleri Teknolojiye Dayalı Sanayiler

Yenilenebilir Enerji

Turizm

Lojistik

Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayiler

Ulusal Kalkınma Stratejisine uygun olarak bölgenin özelliklerine göre tariflenen gelişme eksenleri için belirlenen stratejik öncelikler ve stratejik önceliklerin hedefleri açıklanmıştır. Stratejik önceliklerin hangi üst ölçekli plan, belge ve stratejiye bağlı olduğu belirtilmiştir. Gelişme eksenlerinin her hedefinin ilişkili olduğu anahtar sektör tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında belirlenen gelişme eksenleri:

İşletmelerde Rekabet Edebilirlik: 5 adet stratejik öncelik ve 20 adet hedef belirlenmiştir.

İstihdam ve Sosyal Bütünleşme: 3 adet stratejik öncelik ve 10 adet hedef belirlenmiştir.

Sürdürülebilir Çevre: 5 adet stratejik öncelik ve 13 adet hedef belirlenmiştir.

Güçlendirilmiş Altyapı ve Üstyapı: 4 adet stratejik öncelik ve 11 adet hedef belirlenmiştir.

İzmir Bölgesinin ilçelerin ve alt bölgelerinin ayrıntısını içerecek biçimde, gelişme eksenleri çerçevesinde iki tanesi İşletmelerde Rekabet Edebilirlik Eksenini kapsamında olmak üzere bölge düzeyinde beş farklı şema hazırlanmıştır.

Şemalar haricinde, İzmir Bölgesinde belirgin potansiyellere sahip bazı ilçe ve alt bölgelerin potansiyellerinin geliştirilmesi için gerekli çalışmaların yapılacağı vurgulanmıştır. Örnek olarak: “İlçelerdeki ekonomik potansiyeli değerlendirebilmek ve kümelenmenin yaratacağı rekabet gücünü de ortaya koyabilmek amacıyla Ödemiş ve Tire’de Organize Hayvancılık İhtisas Bölgesi ve Bayındır’da Organize Çiçekçilik Bölgesi kurulması sağlanacaktır” (İZKA, 2010 sf. 124).

İzmir Bölgesinin, gelişme eksenleri kapsamında çevre illerle olan ilişkileri değerlendirilmiştir. Birlikte hareket edilecek veya potansiyellerinden faydalanacak iller tespit edilmiştir.

İZBP son olarak gelişme eksenlerinin performans kriteri göstergelerini, başvuru kaynaklardan alınan mevcut durum ve 2013 yılı hedefleri belirlenmiştir.

2010 – 2013 İZBP yukarıda kısaca bahsedilen sekiz başlıktan oluşmuştur. İZBP’nin temelini, Planın vizyonunu ve temel amaçlarını gerçekleştirmek için belirlenen, gelişme eksenlerinin stratejik öncelikleri, öncelikli hedefleri ve bunların anahtar sektörlerle ilişkileri oluşturmaktadır.

4.3 2010 – 2013 İzmir Bölge Planının Değerlendirilmesi

İZKA tarafından hazırlanan DPT tarafından Haziran 2010 tarihinde onaylanan 2010 – 2013 İzmir Bölge Planı yaklaşık üç yıllık bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

İZBP için belirlenen vizyon, çok geniş kapsamlı ve kısa vadede ulaşılması zor bir söylem olmakla beraber uzun vadeli olarak İzmir’in sahip olduğu bütün potansiyelleri açığa çıkararak diğer bölgelerle rekabet edebilirliğini artıracaktır.

Bununla birlikte İZBP'nin vizyonu, temel ilkeleri ve amaçları geleceğin İzmir'inin yol haritasını belirleyecek toplum tarafından benimsenecek söylemlerdir. Fakat bu söylemlerin altlığının oluşturulması için gerekli araçların belirlenmemesi söylemleri havada bırakmaktadır.

Plan geneline bakıldığında, vizyon, temel amaçlar, stratejik öncelikler ve hedefler belirlenmiş, bunların birbirleri ile olan ilişkilerinden bahsedilmiş olmasına karşın hedeflerin araçları ve yüklenicileri yani hedefleri gerçekleştirecekler ve yardımcıları belirlenmemiştir.

Planın temelini oluşturan anahtar sektörler ve gelişme eksenleri; Planın temel ilkeleri doğrultusunda belirlenmiş, geçerliliği olan, İzmir ilçelerinin sahip olduğu potansiyellere uygun ve Bölgenin kalkınma hızını artıracabilecek sektörler ve eksenlerdir. İlçelerin her biri farklı potansiyellere sahip olmasından dolayı İZBP kapsamında belirlenen anahtar sektörlerin ve gelişme eksenlerinin, İzmir'in tamamında uygulanabilirliği tartışılmalıdır.

“Mekansal şemaların hazırlanmasında, belli ilçelerin ya da alt bölgelerin stratejik olarak önceliklendirildiği bir ya da birkaç hedefin önerileri özetlenmiştir. Ancak şemaların yorumlanmasında, bu hedeflerin yalnızca söz konusu ilçelere yöneleceği düşünülmemelidir. Tespit edilen hedeflerin birçoğu farklı boyutlarıyla tüm bölgeyi ilgilendirmekle birlikte, Mevcut Durum Analizi ve diğer ilgili belgelerdeki sorun tespitlerine dayanarak, hedeflerde bazı ilçeler için önceliklendirme yapılarak somut öneriler getirilmiştir. Öte yandan, Plan'da tespit edilmiş, mekansal bir öngörüsü olmayan ya da mekansal olarak bölgenin tamamını kapsayan hedeflere şemalarda yer verilmemiştir.” (İZKA, 2010, sf. 123)

İZBP'nin 123. sayfasında belirtildiği gibi Planın mekansal boyutu dikkate alınmamış ve değerlendirmeler doğrultusunda bazı hedefler için bölgeler önceliklendirildiği fakat diğer bölgelerinde bu hedeflere ulaşmak için faaliyet gösterebilecekleri vurgulanmıştır. Bu durumda sanayi potansiyeli olmayan bir bölgenin ileri teknolojiye dayalı sanayileri geliştirme konusundaki bir projesinin

desteklenebileceği ve bu proje için sahip olduğu kaynakları uygulanabilirliği düşük bir yatırım için harcayacağı anlaşılmaktadır.

İZBP'nin hazırlık çalışmalarında 5747 Sayılı Kanun ile İzmir Bölgesinde Konak, Karşıyaka ve Bornova İlçelerinden ayrılarak kurulan Karabağlar ve Bayraklı İlçelerinin sorunları gözden kaçırılmıştır. Daha önceden bağlı oldukları ilçelere yapılan GZFT Analizi anketleri kapsamında Karabağlar ve Bayraklı İlçelerinin sorunları büyük oranda tespit edilebilir fakat yeni kurulan bu iki ilçe yeni kurulmalarından kaynaklı olarak idari yapılanmasını tamamlayamamıştır. Bu durum iki ilçe içinde tehdit oluşturmakta ve eskiden bağlı oldukları ilçeler için tespit edilen potansiyelleri ve tehditleri olumlu veya olumsuz olarak etkilemektedir.

İZBP gelişme eksenleri çevresinde yoğunlaştığından dolayı İzmir Bölgesi için anahtar sektör olarak belirlediği beş sektörün güçlü ve zayıf yanları ile potansiyelleri ve tehditleri üzerine durulmamış fakat gelişme eksenleri anahtar sektörlerle ilişkilendirilmiş. Örnek olarak anahtar sektörlerden tarım sektörü için sulama önemli bir unsur olmasına rağmen İzmir'in su potansiyelinin kıt olması ve düzenli bir yağmur rejiminin olmaması bir tehdit olarak belirtilmiyor. 2008 yılındaki gibi kurak bir dönem geçirilmesi ile tarım sektörüne yapılacak yatırımlar sektöre uğrayacak ve sektör ile ilişkilendirilen gelişme ekseninde sorunlar yaşanacak bu durumda da İZBP hedeflerinin bir kısmına ulaşamayacaktır.

2010 – 2013 İZBP planlama hiyerarşisi açısından değerlendirildiğinde, çevre düzeni planına çerçeve olması gerekirken 1/100000 Ölçekli Manisa – Kütahya – İzmir Çevre Düzeni Planından sonra yapılmıştır. İZBP tek il sınır alınarak yapılmışken İZBP'nin alt ölçekli planı olması gereken MKİ – ÇDP üç il sınır alınarak yapılmıştır. Ayrıca; İstanbul, Ankara ve İzmir gibi diğer iller için yapılan çevre düzeni planlarının hedef yılı 2023 olarak belirlenmiş iken Kalkınma Ajanslarınca yapılan bölge planları 2013 yılını hedeflemektedir.

Bölge planlarının kısa vadeli alt ölçekli planların uzun vadeli olması planlama sürecini ve hiyerarşisini olumsuz etkilemektedir. A.B. ülkelerinde, geri dönüşlerin kolay olması amacıyla uzun vadeli hedefler için kısa vadeli bölgesel politikalar serisi uygulanmaktadır. Kalkınma Ajanslarınca hazırlanan bölge planları, A.B. ülkelerinin benimsediği bölgesel politikalara benzemektedir. Kalkınma Ajansları tarafından hazırlanan NUTS 2 sınırlarında hazırlanan belgelerin üst ölçekli bir plan mı yoksa kısa vadeli politika mı olduğu belirgin değildir.

Ana Çalışma Birimlerinin görevleri arasında sayılan; Bölge Planı'nın özel amaçlarına yönelik operasyonel programları hazırlamak ve uygulamak ile operasyonel programlarda öngörülen ve Ajans tarafından gerçekleştirilecek hibe teklif çağrısı, teknik yardım, eğitim ve danışmanlık gibi faaliyetleri yönetmek görevleri Ajanslara uygulama ölçeğine müdahale olanağı da tanımaktadır. 2010 – 2013 İZBP'ye bu açıdan bakıldığında planlama disiplinin tanımladığı planlama kademelenmesinin dışında uygulama imar planlarının yerine yeni bir kavram olan operasyonel program / eylem kavramını katmıştır.

BÖLÜM BEŞ

SONUÇ VE ÖNERİLER

Planlama: disiplinler arası eşgüdüm gerektiren ve çok boyutlu bir disiplindir. Üst ölçekli ve alt ölçekli planlama süreçlerinde, hazırlanan bir planda ağırlıkları değişmekle birlikte sosyolojik, ekonomik, mekansal ve zaman boyutları birlikte ele alınmalıdır. Aksi durumunda planın hedeflerine, öngörüler doğrultusunda ulaşamayacaktır. Yine bir plan hazırlanırken disiplinler arasında koordinasyon sağlanamaması durumunda da benzer bir sonuç ortaya çıkacaktır.

Türkiye’de yapılan her ölçekteki planlama çalışmasında hem disiplinler arası koordinasyon eksikliği hem de boyutlardan en az birinin dikkate alınmaması söz konusudur. Genelde üst ölçekli planlarda mekansal boyut, alt ölçekli planlarda ekonomik veya sosyolojik boyut göz ardı edilirken, boyutlarla ilgilenen disiplinlerle de koordinasyon sağlanamamaktadır. Bu sebeple ülkemizde yapılan planlama çalışmalarının büyük çoğunlu hedeflenen başarılarla ulaşamamıştır.

Türkiye’de; Devlet Planlama Teşkilatı ve Yüksek Planlama Kurulu gibi iki oluşumunda genel olarak ülkenin ekonomik konuları üzerine çalıştığı için karar vericiler tarafından planlama kavramı ekonomi ile bütünleştirilmiş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

İZKA tarafından hazırlanan 2010 – 2013 İZBP incelendiğinde, planlama sürecinde Planın mekansal ve zaman boyutu dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. 2007 yılında başlayan ve yaklaşık üç yıllık bir zaman zarfında sonuçlanan İZBP’nin hedef yılı 2013’dür yani üç yıllık bir plandır. Üç yıllık bir planın hazırlanması için üç yıl çalışılmıştır.

3194 Sayılı İmar Kanunu alt ölçekli planların varsa bölge planları doğrultusunda yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ülkemizde hazırlanan imar planları genelde yirmi beş yıllık süreler için yapılmaktadır. İzmir Bölgesinde hazırlanan uygulama

imar planı hedef yılına geldiğinde, İzmir Bölgesi için yaklaşık sekiz tane bölge planı yapılmış olacak yani mevcut bölge planı doğrultusunda hazırlanması gereken uygulama imar planı yasal olarak geçerliliğini kaybedecektir veya üç, dört yılda bir yeni bölge planına göre revize edilmesi gerekecektir.

Mekansal öngörülerini özet olarak veren bir bölge planı doğrultusunda nazım imar planının ve/veya uygulama imar planının nasıl hazırlanacağı önemli bir planlama sorunsalı olacaktır.

Dünyada ve ülkemizde kurulan Kalkınma Ajanslarının temel özellikleri; modern kalkınma paradigmalarından, rekabetçilik söylemi doğrultusunda hareket etmeleridir. Rekabetçilik söylemi, bölgelerin, birbirleri ile rekabet etmesi sağlanarak gelişmelerini hedeflemektedir. Bu söylemin eksik bıraktığı önemli bir nokta dezavantajlı bölgelerin avantajlı bölgelerle rekabet etmesinin mümkün olmadığıdır.

TRB Ortadoğu Anadolu Bölgesinin (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli, Van, Muş, Bitlis ve Hakkari) sahip olduğu tarım ve sınırlı sanayi ve turizm potansiyelinin TR3 Ege Bölgesinin (İzmir, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya ve Uşak) sahip olduğu turizm, sanayi, ulaşım ve kalifiye eleman potansiyeline karşı rekabet etmesi mümkün değildir. Bunun yanında Orta Anadolu Bölgesinde yetiştirilen tarım ürününün ihracatı için Ege Bölgesinin ulaşım kaynaklarına ihtiyaç duyması da Ege Bölgesinin, Orta Anadolu Bölgesindeki tarım ürününün yarattığı katma değerden faydalanacağı anlamına gelir.

Türkiye’de ve dünyada planlama disiplini, kalkınmanın araçlarından biri olarak görülmekte olup, bazen plan kararları; kalkınma lehine bozulabilmektedir. Modern kalkınma yaklaşımı içinde bölge planları, belirleyici ve karar verici özelliklerde değildirler.

3194 Sayılı Kanun ile bölge planlarını yapma yetkisi verilen DPT; koordinasyonunda kurulan Kalkınma Ajansları vasıtası ile bölge planlama çalışmalarını yürütmektedir. Bölge planı çalışmalarını yürüten Kalkınma

Ajanslarında ise şehir ve bölge planlama bölümünü bitirmiş bir veya iki kişi bulunurken, iktisat, ekonomi v.b. bölümlerden mezun dört veya beş kişi bulunmaktadır. Bu durum ise hazırlanan bölge planlarının mekansal boyutun önem derecesini göstermektedir.

İZKA tarafından hazırlanan 2010 – 2013 İZBP açısından Kalkınma Ajanslarının bölge planlama sürecindeki rolü değerlendirilecek olursa; İZBP kapsam ve özellik bakımından bölge planı yerine, yatırım teşvik rehberi olarak adlandırılabilir. Bölge planları ölçek bakımından uzun vadeli olarak düşünülmesi gerekli iken Kalkınma Ajansları tarafından hazırlanan bölge planları kısa vadeli düşünülmüştür.

Türkiye’de kurulan yirmi altı Kalkınma Ajansı’ndan, on dokuz tanesi bölge planlarını hazırlanmış ve DPT’ye onaylatmış, bir tanesi bölge planını hazırlamış fakat DPT tarafından henüz onaylanmamış, altı tanesi ise bölge planı hazırlama çalışmalarına devam etmektedir. Hedef yılları ve hazırlanış sebepleri aynı olmasına rağmen DPT tarafından onaylanan on dokuz bölge planı da nitelik ve içerik bakımından farklılıklar göstermektedir.

Trakya Kalkınma Ajansı (TR21) tarafından hazırlanan bölge planının mekansal öngörülerinde 1/100000 Ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı Revizyonu verilerini taban almış iken Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (TR83) bölge planı olarak DPT tarafından hazırlanan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi’ni kullanmaktadır.

DPT tarafından 2008 yılında çalışmalarına başlanan “Bölge Planı Hazırlama Rehberi”nin sonuçlandırılmamıştır. Buna karşın, Ajansların en önemli faaliyet alanı olan “Mali Destek Programları”nın hayata geçirilmesi için bölge planlarının hazırlanması gerektiğinden bölge planlarının hazırlanmasında acele edilmiştir. Bu sebeplerle 2006 yılında kurulan İZKA’da, 2009 yılında kurulan Fırat Kalkınma Ajansı’nda 2010 – 2013 Bölge planlarını hazırlamış ve DPT onayına sunmuştur.

Fırat Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan Bölge Planında mekansal veriler gösterilmez iken, Zafer ve Ahiler Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan Bölge Planlarında mekansal verilere yer verilmiştir. Mekansal verilere yer verilen Bölge Planları, alt ölçekli plan çalışmalarında önemli bir veri olacaktır. Nerede, hangi fonksiyonun ve/veya teknik altyapının geliştirilmesi konusunda planlama ekiplerine kolaylık sağlayacaktır. Mekansal verinin bulunmadığı veya temsili şemaların bulunduğu Bölge Planları, alt ölçekli plan çalışmalarında ulaşılması gereken hedef olacaktır. Nerede, ne yapılması gerektiği konusunda hiçbir bilgi taşımadıkları için o bölgeye ait bütün alt ölçekli planlarda, Bölge Planının önceliklerine göre fonksiyonlar geliştirilmeye çalışılacak ve bu durumda yerleşimlerin potansiyellerinin değerlendirilememesine neden olacaktır.

Kalkınma Ajansları'nın hazırladıkları Bölge Planları incelendiğinde; hazırlanan planların içerik bakımından birbirinden farklı olmakla birlikte amaçlarının aynı olduğu anlaşılmaktadır. Onaylanan Bölge Planlarının ortak özelliği olarak katılımcılık ilkesi doğrultusunda, bölgelerinin potansiyellerine göre öncelikleri belirlemeleridir.

Bölgelerin potansiyellerinin belirlenmesi, mekansal ve ekonomik çeşitlenmeyi sağlayarak bölgelerin gelişme yönünü belirleyecektir. Ekonomik çeşitlenmeler kısa vadede sağlanabilir, fakat bölgenin gelişmesi için öngörülen ekonomik çeşitlenmelerin kısa vadede fiziksel mekanda uygulayabilmek için güçlü bir ekonomi gerekmektedir.

Bölgenin potansiyellerine göre belirlenen öncelikler doğrultusunda mekansal dönüşümün kısa vadede uygulanabilirliği tartışmalıdır. Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olan İzmir'in bile İZBP'nin öngörülleri doğrultusunda kısa vadede mekansal dönüşümünü sağlaması pek mümkün görünmemektedir. İzmir'in ulusal ve uluslararası arenada rekabet edebilmesi için en önemli aracı olan iş ve finans merkezlerinin yer seçeceği öngörülen Yeni Kent Merkezi'nin 2003 yılından beri uygulamaya geçilememesi mekansal dönüşümün kısa vadede gerçekleşmeyeceğinin göstergesidir.

Bir bölgenin, ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet edebilirliğinin sağlanması için ekonomik, mekansal ve toplumsal olarak gelişiminin sağlanması gereklidir. Bir bölgenin ekonomik, mekansal ve toplumsal olarak gelişmesi için politik, ekonomik, bilimsel ve yasal sorunları bulunmaması ve bu dört unsurun birbiri ile uyumlu olması gereklidir.

Bölge planlama süreci; bölgesel verilerin toplanması, toplanan verilerin analizi ve sentezi, analiz ve sentez çalışması sonucu bölgenin ekonomik ve sosyal risk/fırsat değerlendirilmesi, yapılan değerlendirme sonucunda ise alt ölçekli planlama çalışmalarına referans olacak mekansal öngörülerin belirlenmesi ve sonuç olarak mekansal öngörülerin hangi zaman diliminde gerçekleştirilmesi gerektiğini tayin edilmesi gereklidir.

Bölge planlama sürecinin düzgün ve verimli işlemesi için; bölgeye ilişkin verilerin sağlıklı bir şekilde toplanmalı, toplanan verilerin minimum hata payı ile analizi ve sentezi yapılmalı, analiz ve sentez sonucunda çıkan sonuçlar doğru modeller kullanılarak değerlendirilmelidir. Değerlendirme sonucunda bölgeye uygun olmayan sonuçların elenerek bölgenin potansiyellerinin ortaya çıkarılması ve çıkan potansiyellerin yer seçiminin doğru yapılması gerekmektedir. Sürecin doğru işlemesi açısından kurumsallaşmış, organize olmuş ve ihtisaslaşmış birden fazla aktörün birbiriyle koordineli olarak çalışması gerekmektedir.

Yukarıda yapılan tanımlama doğrultusunda, Kalkınma Ajansları'nın kuruluşundan günümüze kadar geçen zaman zarfında, Kalkınma Ajansları'nın bölge planlama sürecinin ekonomik boyutu ile ilgili ve planlama disiplininin tanımladığı bölge planlama süreci için gerekli verileri toplayan bir aktör olduğu söylenebilir. Kalkınma Ajansları'nın hazırladıkları Bölge Planları; bölge hakkında genel analizleri ve sentezleri içermesine rağmen sadece bölgenin ekonomik gelişmesine yönelik potansiyelleri öne çıkarmaktadır.

Kanun ve yönetmeliklerle tanımlanan, planlama sürecinin doğru bir şekilde işlemesi için her ölçekteki planlama çalışmaları için plan hazırlama rehberlerinin hazırlanması, 3194 Sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmeliklerinin günün koşullarına göre yeniden hazırlanması, plan yapımı ile ilgili yetki karmaşasının ortadan kaldırılması ve planlama çalışmalarının hiyerarşik sistemi içinde yapılması gereklidir.

Türkiye’de; Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik ile çevre düzeni planları, Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik ile nazım ve uygulama imar planları için kullanılabilecek rehberlerdir. Fakat ülke fiziksel planı ve bölge planları için hazırlanmış bir rehber veya yönetmelik bulunmamaktadır. Ülke fiziksel planı ve bölge planları için yönlendirici rehberlerin hazırlanmalıdır. Söz konusu rehberlerin hazırlanması durumunda; farklı bölgeler için farklı bölge planlarının ortaya çıkması önlenecek ve bölge planlarını hazırlamakla yetkilendirilen Kalkınma Ajansları bölge kalkınma planları yerine alt ölçekli plan çalışmalarına çerçeve oluşturabilecek bölge planlarını hazırlayabilecektir.

1985 yılında kabul edilen 3194 Sayılı İmar Kanunu ve bu kanun çerçevesinde çıkartılan yönetmelikler günün koşullarının gerisinde kalmış durumda olduğundan İmar Kanunu ve ilgili yönetmelikleri kapsamında hazırlanacak planlarda gelişmeyi hızlandıracağına yavaşlatacaktır. Bu sebeple günün koşullarına, algısına ve tanımlarına göre İmar Kanunu’nun ve ilgili yönetmeliklerinin değişmesi yani yeni bir İmar Kanunu ve yeni Kanun çerçevesinde yeni yönetmeliklerin hazırlanması gereklidir.

Planlama alanının özelliğine göre kurumlara plan yapma yetkisi verilmiştir ve bu durumda birçok kurum tarafından plan yapılabilmektedir. Turizm potansiyelinin yüksek olduğu kıyı bölgesinde yapılacak planlama çalışmasında hem Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın hem de Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’nın yetkisi bulunmaktadır. Plan yapma yetkisinin; planlama alanının özelliğine göre değil planın ölçeğine göre verilmesi veya plan yapma yetkisine sahip kurumların oluşturduğu bir

kurul kurularak her ölçekteki ve özellikteki planları yapma yetkisini oluşturulan kurula devredilmesi sonucunda yaşanan yetki karmaşası sonlanacaktır.

Planlama süreci ile kalkınma politikalarının doğru ve verimli işlemesi için planlama kademeleri arasındaki ilişkinin doğru tanımlanması ve planlama hiyerarşisine uyulması gereklidir. Planlama hiyerarşisi temel olarak beş kademedен oluşur:

- Ulusal politikaların mekansal öngörülerinin yer aldığı planlama hiyerarşisinin ana çerçevesini oluşturan ve ülke bütünü için hazırlanan Ülke Fiziksel Planı yapılmalıdır.
- Ülke Fiziksel Planı ve kalkınma planları doğrultusunda bölge bazında, ulusal politikaların, bölgenin önceliklerine göre özelleşen yatırım kararlarının mekan ve zaman boyutunun belirlendiği bir veya birden çok ili kapsayan merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında ilişki kuran Bölge Planları yapılmalıdır.
- Bölge planlarının kararları doğrultusunda, bölge planı sınırları içinde, alt ölçekli planlama süreçlerine yol gösterici, planlama alanının çevresi ile ilişkilerini düzenleyen merkezi yönetimin politikalarının yerel yönetimlere aktardığı Çevre Düzeni Planları yapılmalıdır.
- Çevre düzeni planı sınırları içinde yer alan bir veya birkaç yerleşimden oluşan, çevre düzeni planının fonksiyonel dağılım öngörülerinin mekanda yer seçimi, fonksiyonlar arası ulaşım bağlantıları ve yerleşim için nüfus yoğunluğunun belirlendiği Nazım İmar Planları yapılmalıdır.
- Nazım İmar Planları merkezi yönetimin politikalarının yerelde yansımasıdır. Yerel yönetimler tarafından yapılması gereken Nazım İmar Planları kararları doğrultusunda konut, ticaret, sanayi v.b. fonksiyonlardan oluşan imar adaları, sosyal ve teknik altyapı gibi kararların alındığı ve uygulamaya dönük ayrıntıları içeren Uygulama İmar Planları yapılmalıdır.

Yukarıda tanımlanan hiyerarşik sistem, ülke bütünü ile lokal yerleşimler arasındaki bağı oluşturmaktadır. Söz konusu sistemde kademe atlama sonucunda ulusal düzeyde alınmış kararlar yerel düzeyde karşılığını tam anlamıyla bulamayacaktır. Üst ölçeklerde alınmış kararlar alt ölçekte ifade edilemezse ulusal düzeyde hedeflenen kalkınma ve gelişme seviyesine ulaşamayacaktır.

Ülke fiziksel planında, bölgelerin tanımlanması, bölge planlarında, alt bölgelerin çevre düzeni planı yapılacak alan sınırlarının belirlenmesi, çevre düzeni planlarında ise alt ölçekli plan ünitelerinin belirlenmesi durumunda planlama süreci ve hiyerarşisi düzgün işleyebilir. Türkiye’de bölge planları İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre yapılmışken çevre düzeni planları belirli bir sınıra oturtulmamış yani bazı çevre düzeni planları tek il bazında yapılırken bazıları akarsu havzası sınırları doğrultusunda il sınırlarına göre yapılmıştır. Bu durum planlama hiyerarşisini bozmakta ve planlama sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Merkezi politikaların yerel politikalara yön vermesi gerekirken mevcut süreçte yerel politikalar merkezi politikalara yön vermektedir.

Üst ölçekli planlar kısa vadeli yapılırken alt ölçekli planlar uzun vadeli yapılmalıdır. 2010 – 2013 İZBP kısa vadeli bir plandır ve planlama hiyerarşisinin dışına çıkan uygulamaya dönük operasyonel eylemler ile nazım ve uygulama imar planlarını işlevsizleştirmektedir. Operasyonel eylemler, hibe ve destek programları ile 2010 – 2013 İZBP’nin kararlarını alt ölçekli planlama süreçlerini beklemeden uygulamaya geçirmektedir.

Kalkınma Ajanslarına yüklenen görev bölge planlarını yani ikinci kademe planları hazırlamaktır. Bu görev Kalkınma Ajanslarını planlama sürecinin ve disiplininin önemli bir aktörü haline getirmektedir. Kalkınma Ajansları merkezi politikalarını yerelde düzenleyen bir oluşum olması bakımından bölge planlama sürecini hızlandıran ve hata payını minimize eden bir rol üstlenmektedir. Fakat Kalkınma Ajanslarının mevcut uygulamalarına bakıldığında; bölge planlama sürecinde önemli bir rolü bulunmasına rağmen, planlama disiplinine ve bütün planlama sürecini olumsuz etkileyebilecek bir yaklaşım ile planlama sürecine dahil olduğundan

planlama disiplini açısından Kalkınma Ajansları dikkat edilmesi gereken tehlikeli bir aktördür.

Kalkınma Ajansları'nı planlama disiplini açısından yararlı bir aktör konumuna getirilebilmesi için kurumsal yapısının yeniden düzenlenmesi veya planlama sürecini; oluşturulacak başka bir kuruma devrederek, planlama sürecine göre hazırlanacak bölge planını doğrultusunda bölgesel kalkınma ve uygulamayı kolaylaştırıcı bir rol yüklenmelidir.

Kalkınma Ajansları; temel olarak bölgesel rekabet paradigması üzerinden bölgesel kalkınmayı hedeflemektedir. Kurumsal olarak da ekonomi, ticaret, dış ilişkiler v.b. iktisadi disiplinler ağırlıktadır. Bu nedenle kalkınmanın parametrelerinden olan mekansal boyut ile ilişkisi zayıf kalmaktadır. Kalkınma Ajansları'nın kalkınmanın diğer parametrelerine de ağırlık vermesi gereklidir. Bölgesel rekabet için ekonomik gelişme kadar toplumsal ve mekansal gelişmede önemlidir. Ekonomik, toplumsal ve mekansal gelişme birbirinden ayrı düşünülmemelidir çünkü biri olmadan diğerlerinde ancak kısa vadeli gelişmeler sağlanabilir. Bu sebeple planlama sürecinin çok disiplinli bir yapıya sahip olması gereklidir.

Mekansal ve toplumsal gelişmeyi düzenleyecek, planlama disiplininin gereklerine göre bölge planı yapacak, alt ölçekli planlama süreçlerinde yardımcı olacak ve Kalkınma Ajansları gibi yarı özerk yapıya sahip "Bölge Planlama Koordinasyon Merkezleri" kurulmalıdır. Plan yapma yetkisine sahip bütün kurumların temsilcileri ve hazırlanacak planların paydaşlarından oluşacak olan merkez ile planlama süreci bölgesel olarak kontrol altına alınabilecektir. Bölge Planlama Koordinasyon Merkezileri'nin faaliyete geçirilebilmesi ve verim alınabilmesi için planlama disiplinine ilişkin yasal yapının revize edilmesi gereklidir. Kalkınma Ajansları bu merkezler tarafından hazırlanan bölge planları doğrultusunda hibe programlarını gerçekleştirirse; mekansal, toplumsal ve ekonomik gelişme birbirine paralel ilerleyebilecektir.

Sonuç olarak; Kalkınma Ajansları hem bölge planlama hem de alt ölçekli planlama sürecini etkileyen bir aktör olduğu açıktır. Kalkınma Ajansları; planlama hiyerarşisini, mekan, ekonomi, toplum ve zaman dengesini bozmadan faaliyetlerine devam etikleri sürece planlama sürecinin verimli ve doğru işleminde önemli bir rol üstlenebilecektir. Aksi takdirde; ekonomik olarak gelişmeyi sağlayacak fakat mekansal çöküntüler ve beraberinde toplumsal sorunlara neden olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akpınar, R. (2004). *Bölgesel gelişme dinamikleri ve kurumsal yansımaları: Kalkınma Ajansları deneyimi*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, Uzmanlık Tezi
- Berber, M ve Celepçi, E. (2005). *Türk bölgesel kalkınma politikalarında yeni arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de uygulanabilirliği*. Trabzon: Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, 13–14 Ekim 2005, Bildiriler Kitabı sf. 146–155.
- Birben, F. (1997). *Bölgesel gelişmede Kalkınma Ajanslarının rolü, etkileri ve Türkiye Uygulaması*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat A. B. D.
- Celepçi, E. (2006). *Bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde Kalkınma Ajanslarının rolü ve Türkiye uygulamaları*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniv. Sosyal Bilimler Enst. İktisat A.B.D.
- Çalışkan, Ç. O. (2008). *Bölgesel Kalkınma Ajansları dosyası*. Şubat 12, 2009 <http://www.planlama.org/new/dosyalar/2.html>
- Deyon P. (2001). *Toprak düzenlemesi: Tarihi bir yaklaşım*. Haziran 17, 2009 <http://www.ambafrance-tr.org/spip.php?article916>
- Doğmuş, O. E. (2003). *Yerel sermayenin (EBSO / İTO) yeni bölge arayışları ve bölge planlama sürecin etkileri*. İzmir: Dokuz Eylül Üniv. Fen Bilimleri Enst. Şehir ve Bölge Planlama A.B.D.
- Ecemiş Kılıç, S. (2004). *Şehirselleşmenin mekansal boyutta dağılımı ve kademelenmenin ortaya çıkardığı kentsel gruplaşmanın analizi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniv. Fen Bilimleri Enst. Şehir ve Bölge Planlama A.B.D.
- Ecemiş Kılıç, S (2009). *Proposals for administrative structure and regional planning in Turkey*. European Planning Studies, 17, (9), 1283-1301.

- Glasson, J. (1974).. *An introduction to regional planning*. London: Hutchinson Educational Ltd.
- Güner, M. (2007). *Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye uygulaması*. Ankara: Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Kamu Yönetimi A.B.D. Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalı
- Hekimoğlu, B. ve Altındeğer, M. (2006). *Bölgesel gelişme politikalarında yaşanan değişim Bölgesel Kalkınma Ajansları*. Samsun: Samsun Valiliği Tarım İl Müdürlüğü
- İller Bankası (2002). *İller Bankası'nca hazırlanan imar planlarının düzenlenmesi ile ilgili teknik şartlaşma*. Ankara
- İmga, O. (2011). *Türkiye'deki bölge kalkınma projesi deneyimleri*. 22 Nisan 2011, http://www.kentli.org/makale/orcun_bolge.htm#_ftn1
- İZKA (2007). *İzmir 2007–2008 Ön Bölgesel Gelişim Planı Raporu*. Kasım 21, 2008 http://izka.org.tr/files/IZKA_PLN_OnBölgeselGelişimPlanı_070206.pdf
- İZKA (2008). *Ajans ara faaliyet raporu*. Aralık 1, 2008 http://izka.org.tr/files/IZKA_2008AJANS_FAALİYETRAPORU_v5.pdf
- İZKA (2010). *İzmir 2010–2013 İzmir Bölge Planı Raporu*. İzmir: Arkadaş Matbaası
- İZKA (2008). *Avrupa'da Kalkınma Ajansları İzmir*. İZKA Yayınları Yayın No: İZKA-A/2008-01
- Kaya, K. (2007). *Bölgesel kalkınmada yeni bir model; Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de uygulanabilirliği*. Ankara: Atılım Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Kamu Yönetimi ve Siyaset A.B.D.
- Kara, M. (2008). *Bölgesel rekabet edilebilirlik kavramı ve bölgesel kalkınma politikalarına yansımaları*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No:2774

KEAS'09 (2011). Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu 2009 Denizli, Pamukkale Üniversitesi, Basılmamış bildiri kitabı

Koyuncu, E. (2006). *Türkiye'de kalkınma sürecinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının rolü ve bir uygulama*. İzmir: Dokuz Eylül Ün. Sosyal Bilimler Enst. Genel İktisat A.B.D.

Peşelioğlu, İ. (2007). *Avrupa Birliği perspektifinde Türkiye ekonomisinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının uygulama imkânları*. İzmir: Dokuz Eylül Ün. Sosyal Bilimler Enst. İktisat A.B.D.

Tamer, A. (2008). *Kalkınma Ajanslarının Türk hukuk sistemindeki yeri*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: 2757

Tekeli, İ. (2008). *Türkiye'de bölgesel eşitsizlik ve bölge planlama yazıları (3. Baskı)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Uğurlu, M. (2008). *Fransa'da yerel yönetimler*. Mayıs 26, 2009, <http://www.stratejikboyut.com/haber/fransada-yerel-yonetimler--28328.html>

Yařar, S. S. (2003). *Regional Development Agencies: endogenous dynamics and regional policy*. Ankara: Middle East Technical Univ. The Graduate School Of Natural And Applied Sciences. The Department Of City And Regional Planning

Walburn, D. Prof. Dr. (2006). *Bölgesel Kalkınma Ajansları: bölgesel iktisadi kalkınmayı canlandırmanın araçları*. Ocak 13, 2006 http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum1/1_3_walburnTR.pdf